

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ

До захисту допустити
В.о. зав. кафедри менеджменту,
д.е.н., професор

_____ В.Я. Омельченко

«___» _____ 2021 р.

Кваліфікаційна робота
за освітнім ступенем «Магістр» на тему:
«Економічна безпека України в умовах глобальної конкуренції»

Студента економіко-правового факультету
спеціальності 073 «Менеджмент»
освітня програма «Менеджмент.
Управління фінансово-економічною
безпекою»
освітнього ступеня «Магістр»
Кушнарєва Данила Олександровича

Науковий керівник:
Мацука Вікторія Миколаївна, кандидат
економічних наук, доцент кафедри
менеджменту

Рецензент:
Дошк А.М., проректор з економічних
питань-головний бухгалтер
Маріупольського державного університету

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою _____
Секретар ЕК _____
«___» _____ 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ.....	6
1.1. Економічна безпека держави як об’єкт управління.....	6
1.2. Роль економічної безпеки держави в умовах глобальної конкуренції.....	18
1.3. Методичне забезпечення аналізу рівня економічної безпеки держави....	25
Висновки до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ.....	34
2.1. Аналіз рівня економічної безпеки України.....	34
2.2. Оцінка ризиків та загроз використання інноваційно-інвестиційного потенціалу економічної безпеки України в умовах глобальної конкуренції...	45
2.3. Дослідження регулятивних механізмів економічної безпеки держави та конкурентоспроможності	52
Висновки до розділу 2.....	60
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	62
3.1. Шляхи підвищення конкурентоспроможності і забезпечення економічної безпеки України.....	62
3.2. Стратегічні напрями підтримки інноваційно-інвестиційного забезпечення економічної безпеки України умовах глобальної конкуренції.....	71
3.3. Розвиток складових регулятивних механізмів забезпечення економічної безпеки держави.....	77
Висновки до розділу 3.....	83
ВИСНОВКИ.....	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	88

ВСТУП

Актуальність теми. Економічна безпека сприяє створенню надійної та забезпеченої всіма необхідними засобами держави, захищеності національно-державних інтересів у сфері економіки. При цьому основним критерієм економічної безпеки є здатність економіки країни зберігати та підвищувати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз.

Особливості сучасного розвитку економіки України, регіональні диспропорції, динамічність, мінливість та багатовимірність економічного середовища, процеси децентралізації державного управління потребують використання нових підходів до управління економічною безпекою. Вирішення поставленого завдання, у свою чергу, можливе через визначення спроможності держави розв'язувати проблеми своєчасної ідентифікації дестабілізуючих факторів та розробки стратегії управління економічною безпекою. Управління є одним з вирішальних факторів підвищення економічної безпеки національної економіки, а тому стає підставою формування теоретичного і методологічного апарату й відповідного методичного інструментарію.

Значний внесок у дослідження економічної безпеки національної та регіональної економіки та шляхів її забезпечення зробили вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: І. Бабець, Б. Бузан, В. Геєць, О. О. Власюк, Я. Жаліло, Н.С. Іванова, Р. Келлі, Л.В. Лойко, О. Мірошніченко, Х. Маулль, А. Мокій, О. Чернега та ін.

Віддаючи належне вітчизняним і зарубіжним науковцям із досліджуваної проблеми, слід зазначити, що окремі теоретичні та методологічні питання управління економічної безпеки України та їх впливу на економічну безпеку національної економіки залишаються невирішеними. Існує необхідність подальших досліджень умов управління економічною безпекою економіки в держави. Це й зумовило вибір теми дослідження та його актуальність.

Метою кваліфікаційної роботи є розробка рекомендацій щодо розвитку механізму забезпечення економічної безпеки України.

Реалізація даної мети зумовила необхідність вирішення наступних **завдань**:

- розглянути економічну безпеку держави як об'єкт управління;
- дослідити роль економічної безпеки держави в умовах глобальної конкуренції;
- вивчити методичне забезпечення аналізу економічної безпеки держави;
- проаналізувати рівень економічної безпеки регіонів;
- оцінити ризики та загрози використання інноваційно-інвестиційного потенціалу економічної безпеки України в умовах глобальної конкуренції;
- оцінити вплив загроз на економічну безпеку регіону;
- розглянути шляхи підвищення конкурентоспроможності і забезпечення економічної безпеки України;
- надати рекомендації щодо стратегічних напрямків підтримки інноваційно-інвестиційного забезпечення економічної безпеки України в умовах глобальної конкуренції;
- надати пропозиції щодо розвитку складових механізму забезпечення економічної безпеки держави.

Об'єктом дослідження є процеси і механізми розробки та реалізації стратегії забезпечення економічної безпеки держави.

Предметом дослідження є процес управління економічною безпекою України.

Методи дослідження. Теоретичну та методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення фінансового аналізу, менеджменту, статистичного аналізу, прогнозування. В ході дослідження використано методи статистичного, математичного та економічного аналізу.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі акти України; монографії вчених; періодичні видання; матеріали конференцій; результати власних досліджень та спостережень автора.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в поглибленні теоретичних положень, а також вирішенні ряду науково-практичних проблем щодо розвитку складових механізму забезпечення економічної безпеки регіону.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що їх застосування дозволяє розробити рекомендації щодо підвищення рівня економічної безпеки України.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідались і отримали схвалення на науково-практичних конференціях.

Структура і обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел із 52 найменувань. Основний текст викладено на 94 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ

1.1. Економічна безпека держави як об'єкт управління

Щоб прогресивно розвиватися та бути конкурентоспроможною на ринку тривалий час, держава прагне домогтися максимально можливої ефективності формування та використання потенціалу в перспективі. Це становище розкриває поняття економічної безпеки держави, яка може передбачити уникнення та виникнення різних загроз внутрішнього та зовнішнього середовища і ліквідації шкідливих наслідків негативних чинників.

На сьогодні для України питання національної безпеки набуло особливої актуальності, тому що від його вирішення залежить не тільки економічний та соціальний рівень життя громадян, формування поваги до своєї держави, а й доля самої країни.

В.Шлемко, І.Бінько [1,с.8] розглядають економічну безпеку як стан національної економіки, який допускає зберігати стійкість до зовнішніх та внутрішніх загроз і здатний задовольнити потреби суспільства, кожної сім'ї, держави .

Більш повне поняття економічної безпеки представляє Г.А. Пастернак-Таранушенко, який зазначає: «Економічна безпека – це стан держави, що забезпечує можливість створення і розвитку умов для плідного життя її населення, перспективного розвитку її економіки в майбутньому та зростання добробуту її мешканців» [2, с. 29].

Здебільшого фахівці дають три основних підходів пояснення поняття економічної безпеки. У першому підході економічна безпека вважається як стан захищеності важливих інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз. Як зазначає В.Савін [3,с.22-26], економічна безпека – це структура захисту життєво важливих інтересів держави. А об'єктами захисту являються :

✓ Сфери господарства

- ✓ Народне господарство країни
- ✓ Окремі регіони
- ✓ Фізичні та юридичні особи

Другим підходом є пояснення економічної безпеки щодо її головної ролі в у усуненні та запобіганні небезпеці з метою забезпечення надійності національної економіки. Буркальцев Д.Д. [4,с.29] так говорить про економічну безпеку : «Стан національної економіки, що дає змогу зберігати стійкість до зовнішніх, внутрішніх загроз і здатний задовольняти потреби держави, суспільства, сім'ї та особи».

Щодо до третього підходу, якому надали назву «відтворювальний», поняття «економічна безпека» показує здатність економіки самовідновлюватись та забезпечувати потреби. Академік Л.Абалкін вважає , що економічна безпека це як «сукупність умов і факторів, які забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, здатність до постійного оновлення та самовдосконалення». [5,с.4.]

Вище зазначені підходи показують, що економічну безпеку можна визначити, як становище захищеності важливих інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз, яке виступає головним інструментом у запобіганні загроз з метою забезпечення стабільності економічної системи та описувати економіки самовідновлюватись та гарантувати потреби суспільства.

у випадку із поняттям «національна безпека», при вивченні категорії «економічна безпека» з'являються наступні рівні:

1. Міжнародна
2. Національна
3. Локальна
4. Приватна

Економічну безпеку бажано розглядати як систему у цілому, і тому можливо виокремити її суб'єкти та об'єкти:

Рис.1.1 Об'єкти та суб'єкти економічної безпеки.

Економічна безпека країни є складовою підсистемою національної безпеки країни, та має структуру, яка охоплює наступні складові, як: енергетична безпека, фінансова безпека, сировинно-ресурсна безпека, продовольча безпека, зовнішньоекономічна безпека. Згідно до «Методики розрахунку рівня економічної безпеки України», затвердженої Міністерством економіки України, складовими економічної безпеки країни представлено на рисунку 1.2.

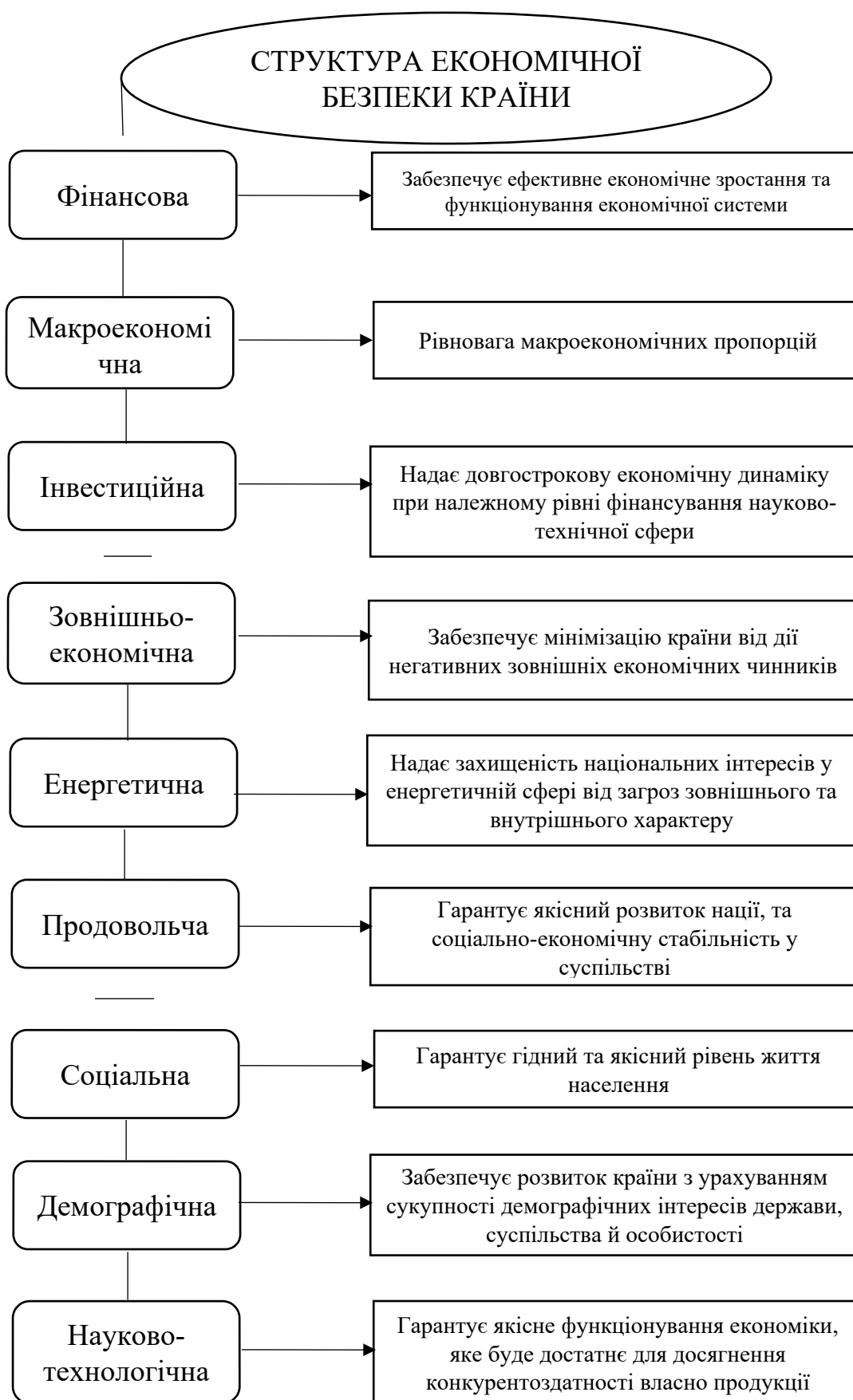

Рис. 1.2 Складові економічної безпеки України

Джерело: [6]

Параметри кожної зі цих складових економічної безпеки повинні забезпечити її збалансованість, а рівень складових повинен бути достатнім для забезпечення належної стійкості системи до впливу загроз.

Особливу увагу дослідники відводять фінансовій складовій, так звана – «кровоносна система» економіки країни, без неї не можливе ефективне державне функціонування.

У цілому фінансову безпеку розглядають як окрему підсистему загальної системи економічної безпеки. Проблема підтримки фінансової безпеки країни є найактуальнішою, так як торкається усіх галузей господарства, усього суспільства, приватних підприємців, і країну в цілому. В наслідок цього її забезпечення в умовах кризи є самим найважливішим завданням на державному рівні [7].

До визначення поняття «фінансова безпека» існує наявність різних підходів. На думку М.Єрмощенко: «фінансова безпека - це стан фінансово-кредитної сфери, який володіє збалансованістю і якістю системної сукупності фінансових інтересів, достатністю обсягів фінансових ресурсів для всіх суб'єктів господарювання і населення в цілому, що забезпечує ефективне функціонування національної економічної системи» .

Заслужений економіст А.І.Сухоруков вважає фінансову безпеку країни, як захищеність інтересів держави у фінансовій сфері, або такий стан податкової, бюджетної та грошово-кредитної систем, що гарантує можливість країни раціонально використовувати фінансові ресурси [8., с17].

Розглядаючи фінансову безпеку, О.І.Ревак пише наступне: «Під фінансовою безпекою розуміють такий динамічний стан фінансових відносин, при якому створювалися сприятливі умови та необхідні ресурси для розширеного відтворення, економічного зростання та підвищення життєвого рівня населення, удосконалення національної фінансової системи для успішної протидії внутрішнім та зовнішнім факторам дестабілізації фінансового стану в державі» [9,с.7].

Барановський О.І. надав у своїй монографії надав сукупне визначення категорії фінансової безпеки як «ступеня захищеності фінансових інтересів; рівня забезпеченості суб'єктів усіх рівнів управління фінансовими ресурсами; якості фінансових інструментів і послуг; стану складових фінансового ринку; стану фінансових потоків в економіці, що дозволяє вважати її одним з найважливіших системоутворюючих елементів економічної безпеки держави» [10,с.28].

У систему фінансової безпеки країни входить валютна, бюджетна, боргова, грошова-кредитна, фондового ринку. Підтримка дієвої системи фінансової безпеки можливе за умови розробки та реалізації з повною підставою стратегії взаємодії бюджетних, зокрема інвестиційних та фіскальних елементів фінансової сфери, з такими складовими монетарного сектора економіки, як кредитний і фондовий ринок, грошово-валютний ринок, страхова діяльність тощо. Виходячи з вище зазначеного, місце фінансової безпеки в системі національної безпеки держави показано на рис. 1.3.

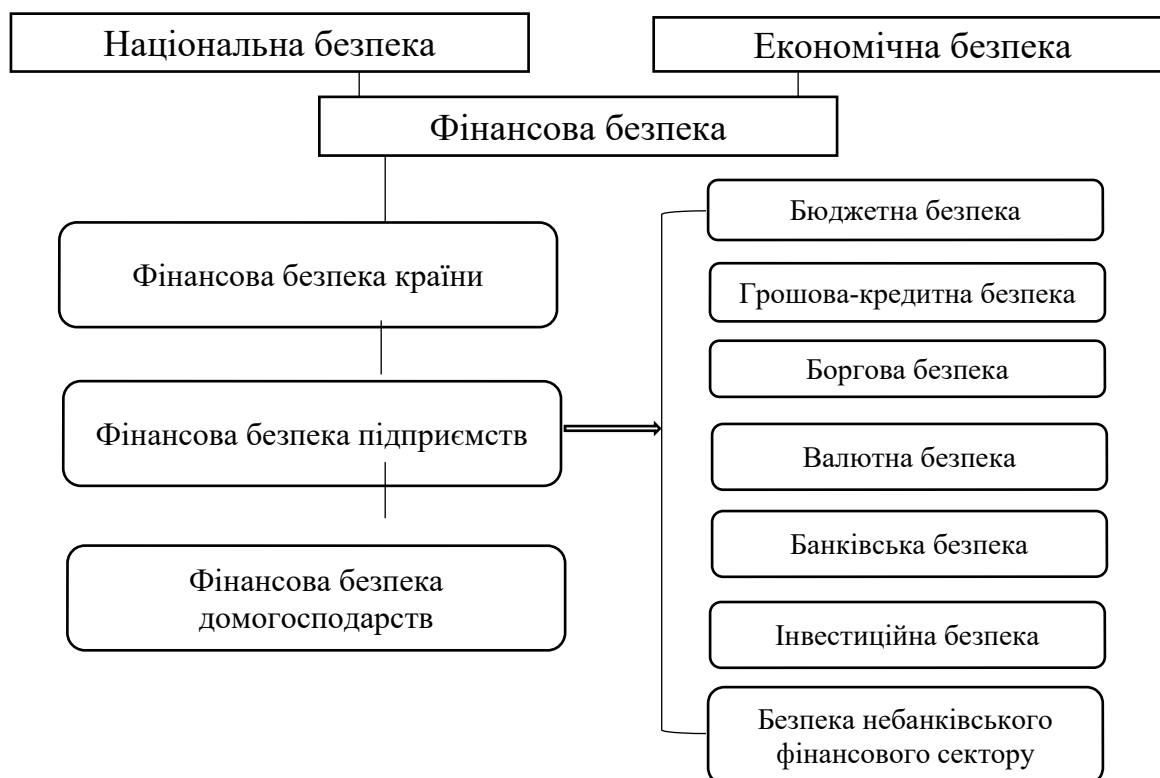

Рис.1.3 Система національної безпеки держави.

Виділяючи роль фінансової безпеки країни, слід зазначити, що саме регулювання фінансової безпеки суб'єктів господарювання визначає стан економічної безпеки країни. Виходячи з цього важливим є використання такого поняття «фінансово-економічна безпека», сенс якого розкривається на основі узагальнення теоретичних підходів до визначення понять «економічна безпека» та «фінансова безпека».

Поняття «фінансово-економічна безпека» на мікроекономічному рівні треба вважати фінансово-економічний стан, який гарантує захищеність його фінансово-економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз та створює належні фінансово-економічні передумови для міцного розвитку в довгостроковому та поточному періодах. [11, с.28].

Фінансово-економічну безпеку бажано вважати, перш за все, у контексті її функціональних складових. Цей підхід дозволить : виконувати моніторинг чинників, які впливають на стан як фінансово-економічної безпеки, так і на функціональних складових загалом ; досліджувати процеси, які здійснюють вплив на забезпечення фінансово-економічної безпеки країни; вивчати економічні індикатори , які показують рівень забезпечення функціональних складових; проводити аналіз використання ресурсів підприємства; створювати заходи, які сприятимуть досягненню належного рівня складових, що викличе до посилення фінансово-економічної безпеки підприємства загалом [12] .

Процес забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства базується на механізмі її управління, під яким враховують сукупність станів та процесів, з яких складається управління щодо протидії небезпекам, загрозам та ризикам [13, с.145].

Система управління фінансово- економічною безпекою створюється із сукупності функцій, методів, принципів, стимулів та інструментів, спрямованих на забезпечення результативності та ефективності заходів щодо досягнення ефективного рівня безпеки держави.

Головними завданнями управління фінансово-економічною безпекою є наступні:

- ✓ Попередження та прогнозування кризових явищ;
- ✓ Прогнозування та виявлення дії зовнішніх та внутрішніх загроз фінансово-економічній безпеці підприємств;
- ✓ Забезпечення надійного механізму протистояння загрозам фінансово-економічній безпеці підприємств, розробка заходів щодо їх ліквідації та методів оцінки ефективності цих заходів;
- ✓ Встановлення системи головних інтересів.

Приймаючи до уваги задачі, які ставляться перед системою забезпечення фінансово-економічної безпеки, процес управління слід поділити на наступні етапи:

1 етап: Оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки підприємств за сформованою системою показників.

2 етап: Створення пріоритетних економічних та фінансових інтересів та розробка їх системи.

3 етап: Встановлення існуючих загроз фінансово-економічній безпеці, оцінювання можливості їх настання, розрахунок розміру збитків та втрат від дії реальних загроз.

4 етап: Реалізація заходів із забезпечення фінансово-економічної безпеки.

5 етап: Здійснення оцінки процесу реалізації заходів із забезпечення фінансово- економічної безпеки.

6 етап: Проведення заходів до розробленої стратегії у процесі забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання.

7 етап: Регулювання наявної системи або розробка нової , що гарантуватиме необхідний рівень безпеки.

Організація плідного управління фінансово-економічною безпекою суб'єктів господарювання враховує створення адекватної системи управління фінансовими ресурсами, яка направлена на врівноваженість усіх груп інтересів суб'єктів господарювання, повний рівень наявних грошових коштів та платоспроможність.

При аналізі стану та оцінюванні рівня фінансово-економічної безпеки країни треба брати до уваги усі її елементи, оскільки кожна сфера володіє властивими їй чинниками, реалізація та наявність яких може мати негативний чи позитивний вплив на фінансову систему у цілому. Індикатори та значення індикаторів фінансової безпеки України у розрізі загальних складових, які використовують для визначення її безпечного виміру, подано в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Індикатори вимірювання рівня фінансово-економічної безпеки України

Складові фінансово-економічної безпеки держави	Індикатори та їх порогові значення
Бюджетна безпека	Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет,% Дефіцит/профіцит державного бюджету до ВВП,% Обсяг трансфертів з державного бюджету,% Амплітуда коливань бюджетних видатків на одну особу між регіонами України,%
Грошово-кредитна безпека	Рівень монетизації економіки,% Рівень інфляції (до грудня попереднього року),% Обсяг готівки,% Рівень середньої процентної ставки кредитів банківських установ відносно інфляції,%
Боргова безпека	Відношення загального обсягу державного боргу до ВВП,% Відношення загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП, % Рівень зовнішньої заборгованості на одну особу, дол.США Відношення обсягу внутрішнього боргу до ВВП, %

Валютна безпека	Відношення обсягів депозитів в іноземній валюті до загальних обсягів депозитів,% Темп зміни індексу офіційного курсу гривні до дол.США до показників попереднього періоду,% Відношення обсягів кредитів в іноземній валюті до загальних обсягів кредитів,% Коефіцієнт покриття міжнародними резервами держави грошової бази,%
Інвестиційна безпека	Відношення обсягу інвестицій до вартості основних фондів,% Співвідношення темпів приросту інвестицій до темпів приросту ВВП, разів Обсяг прямих іноземних інвестицій,% до ВВП Витрати на науково-технічну діяльність,% до ВВП Ступінь зносу основних засобів,%
Безпека страхового ринку	Проникнення страхування,% Частка довгострокового страхування в обсязі зібраних страхових премій,% Рівень страхових виплат,% Частка премій пере страховиків-нерезидентів,%
Безпека фондового ринку	Дохідність ОВДП,% Частка покриття державними цінними паперами внутрішнього державного боргу,% Обсяг номінальної капіталізації ринку акцій к ВВП,%

Джерело: складено автором на основі [14,15]

Таким чином , фінансово-економічна безпека є структурною частиною національної безпеки, яка підпорядковує декілька складників: фінансову безпеку домогосподарств та фінансову безпеку підприємств - на мікрорівні та бюджетну, грошово-кредитну, боргову, валютну, банківську безпеку та безпеку небанківського фінансового сектору - на макрорівні. Кожна з цих складових фінансово-економічної безпеки мають особливості та проблеми забезпечення.

Забезпечення фінансово-економічної безпеки держави повинно будуватися на відповідному механізмі, який є системою інституційно-правових та організаційних заходів впливу, які спрямовані на своєчасне виявлення, нейтралізацію та попередження загроз. До системи забезпечення

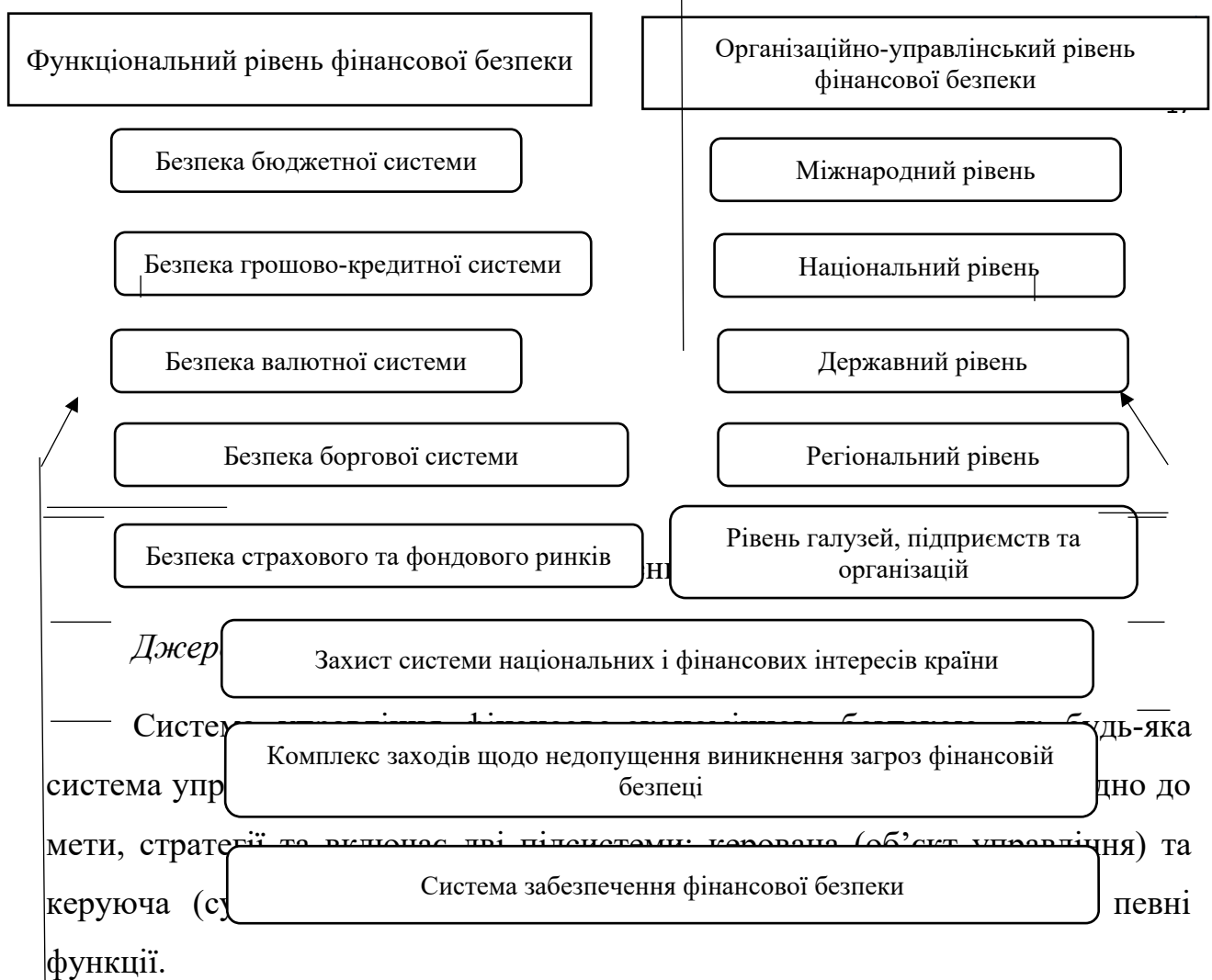
фінансово-економічної безпеки бажано включати такі елементи: об'єктивний, своєчасний і всебічний моніторинг економічної системи і фінансової сфери з метою виявлення і прогнозування зовнішніх та внутрішніх загроз інтересам об'єктів фінансово-економічної безпеки; аналіз та оцінка соціально-економічних та фінансових показників; діяльність країни щодо виявлення і попередження зовнішніх та внутрішніх загроз фінансово-економічній безпеці [16]. Реалізація цього механізму потребує належної інфраструктури. За фінансово-економічну безпеку країни в цілому мають відповідати Президент України, Верховна рада України, Рада національної безпеки і оборони України, а за функціональні напрямки фінансової безпеки – відповідні підрозділи економічного блоку Кабінету Міністрів України, розрахункова палата і Національний банк України, органи місцевого самоврядування, судової влади і прокуратури.

Участь із забезпечення фінансово-економічної безпеки має горизонтальний вимір, який створюється із взаємопов'язаних рівнів. Так до вертикального виміру належать: забезпечення грошово-кредитної, валютної, боргової, безпеки страхового та фондового ринків. До горизонтального виміру цієї діяльності слід віднести діяльність із забезпечення безпеки особи, регіону, держави, суспільства. (рис.1.4.).

В слідстві цього, фінансово-економічна безпека держави пов'язана із захистом системи основних національних інтересів країни, що потребує за необхідне застосування методів та засобів, використання специфічних механізмів та існування системи спеціальних органів держави.

1.2. Роль економічної безпеки держави в умовах глобальної конкуренції.

Світове господарство у сучасних умовах розвитку людства є важливою системою взаємопов'язаних економічних комплексів і транснаціональних корпорацій. Організація такої системи викликане деякими факторами, але найважливішим з них є потреба розширення товарних ринків. Зв'язку з цим – збільшення обсягів та масштабів продажу товарної продукції на єдиних міждержавних ринках – і це було вжито вперше термін «глобалізація». Це явище можна оцінити так: - процес міжнародної інтеграції, що є результатом обміну світових думок, продукції, ідей та різноманітних аспектів культури. Це пояснення стосується різних сторін суспільних відносин, але для його обґрунтування стали саме економічні фактори, та економічна глобалізація є основною по відношенню до всіх інших: культурної, соціальної тощо.

На цей час глобалізація є необхідним процесом міжнародної економічної кооперації, який забезпечує сталий розвиток людства.

Економічний зміст глобалізаційних процесів проявляється в декількох моментах:

- ✓ Лібералізація економічної діяльності
- ✓ Інтернаціоналізації міжнародної торгівлі
- ✓ Модернізації економіки та виробничої сфери
- ✓ Реконфігурації світових ринків

Кожен з цих понять не є однозначним з точки зору країни і має зовсім інші наслідки для різних країн, що визначається рівнем їхнього економічного розвитку та ступенем впливу на світові економічні тенденції [18].

Конкурентоспроможність національної економіки є різноаспектним проявом, яке володіє тісним взаємозв'язком окремих рівнів та елементів. Розширення процесів економічної глобалізації робить важливим питання забезпечення конкурентоспроможності національної економіки як докази сталого розвитку.

Необхідність дослідження проблеми конкурентоспроможності національної економіки зумовлена труднощами предмета, дослідження та різноманіттям предмета дослідження та проявів феномену конкурентоспроможності.

Конкурентоспроможність це основна категорія ринкової економіки держави. Із виникненням економічних відносин пов'язані перші спроби оцінки конкурентоспроможності. Але тільки в останній чверті ХХ століття, що відрізняється різкою зміною конкурентного середовища світової економіки, задача конкурентоспроможності набула особливого значення.

Важливий внесок у дослідження проблем конкурентоспроможності внесли такі вчені, як Е.Ворнер, П.Кругман, М.Портер, О.Шніко та інші. Але, всупереч на значний внесок у розвиток теорії конкурентоспроможності національної економіки як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, доки ще

на має однозначного пояснення категорії конкурентоспроможності. Відсутність системного наукового розуміння конкурентоспроможності є несприятливим фактором для проведення продуктивної економічної політики.

Важливим завданням наукового дослідження це аналіз генезису концептуальних підходів до пояснення конкурентоспроможності національної економіки на сьогодні.

Дотримуючись думок багатьох дослідників, частиною конкурентоспроможності є якісне використання ресурсно-виробничої можливості економіки, підвищення її продуктивності.

Творець теорії конкурентоспроможності націй М.Портер вважає конкурентоспроможність держави як наявність, розвиток та збереження її конкурентних можливостей в умовах динамічної міжнародної конкуренції, в якій інновації відіграють головну роль. Істотними факторами конкурентоспроможності у сучасному суспільстві є не традиційні переваги, а нові конкурентні переваги, які пов'язані з розвитком інтелектуального капіталу.

На теперішній час Україна вважається складовою частиною глобального економічного простору, котрий відрізняється високим рівнем інтернаціоналізації економічних відносин.

З'єднання економічної системи є закономірним процесом, так [19,с.56] зазначають: «Україна не може перебувати в стані ізоляції, концентруючи увагу переважно на проблемах власної економіки і відмежовуючись від іншого світу. Такий шлях прирікає країну на довічне відставання від інших держав і матиме наслідком у кінцевому рахунку її занепад, а то й поставить у залежність від домінуючих в добу глобалізації сил.»

Злиття економіки допускає ряд структурних змін внутрішньої системи, що в свою чергу передбачає диференціацію та ускладнення багатьох

економічних та політичних процесів на регіональних та державних рівнях. Таким чином, сенс економічної безпеки в умовах глобалізації на регіональному та державному рівнях формується можливостями економічної системи запобігати загрозам як на локальному так і на глобальному рівнях.

Економічну інтеграцію країни ще можна розглядати як процес ходу розвитку нового органічного цілого, де між її регіональними складовими відбувається розвиток нової системи зв'язків, які ґрунтуються на нових принципах. В той же час, необхідно відзначити, що між компонентами виникає система зв'язків, яка несе характер цілісної структури.

Інтеграція на регіональному рівні формується через актуалізацію та прояв низьких явищ, таких як:

- ✓ Створення дієвих форм господарської діяльності;
- ✓ Глобалізація великої кількості виробничих та господарських процесів;
- ✓ Доступ до світового інформаційного простору з індивідуальним йому вільним поширенням технологій, знань та інформації;
- ✓ Підвищенням значення інновацій та поширення стандартів;
- ✓ Доступом до ширшого кола послуг та й до загальних ринків капіталу;
- ✓ Якісно новим зв'язкам до використання робочої сили;
- ✓ З'єднанням різних інфраструктур;
- ✓ Легким поширенням підсумків економічної діяльності, розвитком торгівлі.

Нові методи до споживання вимагають принципово інші способи організації праці та виробництва, які реально можуть призвести до зміни або ж повного розпаду традиційно встановлених типів такого роду взаємовідносин.

Ринкові зміни, як наслідок розвитку нового типу економічних зв'язків, які мають на меті скорочення виробничих витрат та здобуття вищого рівня прибутку, пов'язані з розширенням міжнародного поділу праці та руху капіталу у багатьох його можливих моделях.

Насамперед, дія глобалізації в регіоні виявляється через оптимізацію виробничих процесів, які змінюються з метою управління вигідної господарської діяльності. Глобалізаційні течії означають зближення, проникнення різноманітних економічних форм при одночасному розвитку різноманіття, просторості та втраті національної специфіки.

Глобалізаційні процеси дозволяють раціональному розподілу трудового ресурсу та покращення виробничих циклів. Відкрита для міжнародної конкуренції економіка країни сприяє розвитку конкурентної боротьби, що надалі збільшує та мобілізує економічну діяльність на всіх рівнях. Таким чином, глобалізація мотивує економічне зростання та виступає в ролі причини розвитку.

Доступність економіки спричиняє не рівний характер економічних відносин, який виражається як на регіональному так і на загальнодержавному рівнях. Наростання конкуренції та нестача можливості вірного регулювання на державному рівні економічних взаємовідносин, дозволяє розвитку тіньових структур та спекулятивних схем, розвитку злочинності. Це стосується взагалі прикордонних територій.

Таким чином нових форм конкурентної боротьби, які створюються через виникнення міжнародних груп виробництва, поправок внутрішньогалузевих та міжгалузевих відносин, наростає зовнішній вплив на економічну та політичну систему. Результатом є зменшення можливостей регіону протистояти ослабленим чинникам, що може призвести до важливіших структурних перетворень, зниження соціальних та екологічних норм, недоцільного використання можливостей. Це в свою чергу дозволяє посиленню критичних соціальних процесів, зокрема міграції

народонаселення. Так в [20, с.77] мова йде про міграцію так званого «дифузійного типу», яка трактується відтоком кваліфікованого працездатного населення, що характерно для окремих регіонів України. Цей тип міграції переглядає рівень забезпеченості території кваліфікованим трудовим ресурсом, зменшує конкурентоздатність території в якості учасника економічних та виробничих груп, що знижує рівень економічної безпеки регіону. Ще ця подія знижує здатність до ефективного відтворення народонаселення, що в свою чергу в віддаленій перспективі також закладає певний ризик.

При цьому, для побудови ефективного управлінського рішення та забезпечення відповідного рівня безпеки, треба вміти розпізнавати сенс на значення нових факторів та передбачити їх наслідки. Через нездатність сприйняти нові течії, виникає ризик побудови незбалансованих підходів до управління як регіональним так і державним розвитком.

Країна, намагаючи забезпечити розумний рівень економічної безпеки, та захищаючи національні інтереси, створює регулювання міри вираження ідентифікованих явищ всіма доступними засобами. Треба звернути увагу, країна володіє різноманітними важелями впливу, які спираються як на директивних так і на ринкових принципах управління.

Дослідження праць відомих фахівців в даному напрямку дозволяє виділити основну проблему. Так в [21,с.26] зазначають: «на сьогоднішній день однією з основних загроз економічній безпеці є розрив у рівнях соціально-економічного розвитку регіонів України».

Таким чином потреба в напрацюванні побудови регіональної політики, яка створювала через стабільний розвиток регіонів економічну безпеку країни в цілому. Це не означає забезпечення виключних уподобань окремим адміністративно-територіальним одиницям. До прикладу, в [22,с.105] виражається така думка: «з метою послаблення міжрегіональних диспропорцій та розвитку депресивних регіонів необхідне досягнення

територіальної справедливості в оподаткуванні. Пріоритетною у забезпеченні такої справедливості має бути підтримка сильних регіонів, які віддають у державний бюджет левову частку своїх надходжень, а не про проведення вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів, оскільки обмеження бюджетної спроможності може призвести до вирівнювання всіх у бідності».

При цьому в [23, с.385] А. Сухоруков визначає : «... територіальні диспропорції дуже стійкі. Навіть за спрямування в відсталі регіони значної фінансової підтримки протягом тривалого періоду ці завдання не вдається повністю вирішити. До того ж зменшення такої підтримки часто спричинює деградацію, погіршення ситуації в регіоні, якщо тут не створено потужної конкурентоспроможної господарської системи.»

Високий рівень та стабільність розвитку, які є можливими за умов забезпечення становища економічної безпеки, досягаються завдяки продуманій регіональній політиці країни та внутрішньої політики регіонів. Так в [24,с.141] підмічено, що : «економічна безпека визначається можливістю відстоювати та забезпечувати інтереси власних громадян всупереч будь-яким інтересам та процесам у зовнішньому середовищі.»

На рівень економічної безпеки регіону як порівняно самостійної економічної системи впливає основа властивостей регіону, що сприяють його передовому розвитку за дестабілізуючого впливу різноманітних загроз.

Внутрішня політика країни повинна здійснюватися через експлуатацію регіональних умов і можливостей та покращення процесів з метою підвищення економічного рівня означеної території. Дана політика повинна враховувати :

- ✓ Сприяння розвитку підприємництва;
- ✓ Створення належної регіональної платформи;
- ✓ Рациональне розміщення виробництва;

Визначаючи задачу регіональної політики країни, треба звернути увагу на те, що основними її сторонами повинні бути завдання забезпечення стійкості шляхом створення відповідного політико-правових та соціально-економічних умов. В сприятливих середовищах якого досягалося б ідеальне використання та розподілення наявних ресурсів, відрегулювання ефективних міжрегіональних зв'язків в системі країни та розвиток передумов для якісного соціально-економічного розвитку усіх регіонів.

Таким чином, процеси викликані глобальними змінами, відбуваються вкрай активно. Не створено організаційних, правових та методичних основ управління регіоном. У зв'язку з цим виникає ризик затримки темпів економічного розвитку та виникнення критичних перетворень економічної системи, яка несе в собі загрозу погіршення економічної безпеки як на регіональному так і на державному рівнях.

Зміни економічних відносин під впливом глобалізаційних процесів підтверджує потребу формування сучасної регіональної політики, яка розглядає виробничі та соціально-економічні ресурси окремо взятого регіону, його базу та систему зовнішніх економічних зв'язків, з метою розвитку якості життя населення та підтримка стабільності функціонування економічних систем усіх рівнів.

1.3. Методичне забезпечення аналізу рівня економічної безпеки держави.

Економічна безпека – непросте соціально-економічна категорія, яка формується ресурсними, правовими, економічними та соціальними чинниками, різноаспектність цієї проблеми закликає застосування системного підходу до дослідження проблем економічної безпеки, використання та розроблення методів управління нею. Ідея безпеки на

сьогодні не тільки досить широко представлена у навчальній і науковій літературі, але й відкрила своє визнання на державному рівні.

Економічна безпека це сукупність зовнішніх та внутрішніх умов, що дозволяють ефективному зростанню національної економіки, її можливості задовольняти потреби суспільства, держави, забезпечувати конкурентоздатність на внутрішніх та зовнішніх ринках, що захищає від різного роду втрат та погроз.

Проведення національних інтересів України здебільшого можлива тільки за умови існування достатніх економічних можливостей та сталого економічного розвитку, в наслідок цього економічній безпеці держави належить визначальне місце в загальній системі національної безпеки держави.

Під національною безпекою передбачається стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, держави та суспільства у всіх сферах їх життєдіяльності від зовнішніх та внутрішніх небезпек та загроз, що гарантує їх сталий розвиток [25,с.396]. Це пояснення є загальним і для обґрунтування змісту економічної безпеки регіонального, національного та місцевого рівнів.

Національна безпека має гарантувати такий стан зовнішнього середовища , який забезпечує змогу підтримувати високе функціонування всієї країни, захистити його територіальну цілісність та суверенітет.

Задача систем, які забезпечують безпеку країни та суспільства – підтримка безпеки особистості, яка є членом суспільства та громадянином даної країни.

Сукупне поняття «безпека» ідентично поняттю «безпека особи», а безпека держави та суспільства- це складові, що її забезпечують. В наслідок цього поняття безпеки можна розділити на три основні складові:

1. Безпека суспільства;

2. Безпека країни;
3. Фізична безпека особистості.[26,с.158].

Безпека особистості формується з її духовної і фізичної безпеки, але духовна безпека вважається як забезпечення свобод особистості у світовому співтоваристві сенсі (свобода совісті, мислення, вибору тощо) та забезпечується через безпеку суспільства, яка в процесі своєї еволюції реалізує систему забезпечення особистих свобод.

Економічна безпека країни володіє сукупністю умов , за яких забезпечуються утримання соціально-економічних параметрів у межах нормативних значень та захист національних економічних інтересів, в результаті національна безпека зберігає можливість задовольняти потреби суспільства, формувати інноваційні зріст та реалізувати конкурентні переваги держави в рамках міжнародного поділу праці.

Відомо, що для країни немає абсолютної економічної безпеки, тобто стану, коли не існує будь-яких внутрішніх та зовнішніх загроз національному господарству.

Економічна безпека країни формується насамперед станом продуктивних сил та соціально-економічних відносин, розмірами використання досягнень науково-технічного прогресу у державі, системою зовнішньо-економічних зв'язків.

Таким чином можна стверджувати, що матеріальну основу економічної безпеки країни становлять розвинені продуктивні сили, які здатні забезпечити більш повне відновлення та розвинене життя громадян. Економічна безпека країни тісно пов'язана за такими поняттями, як «стійкість економіки» та «розвиток економіки».

Рухливі зміни сучасної економіки, наявність зовнішніх та внутрішніх загроз порушення рівноваги можуть критично впливати на здатність до забезпечення безпеки, знижуючи конкурентоспроможність країни.

Регіональна система вважається сукупністю незбалансованих і взаємопов'язаних складових, в першу чергу, природно-ресурсного і соціально-економічного потенціалів території, які не завжди пов'язані між собою. Трудність розбалансованості виникає перш за все через переваги інтересів окремих господарських суб'єктів та політико-економічних «еліт» країни, готових керувати нормативно- правовим полем щодо доступу до національного багатства держави. Правильно відобразити становище в такій системі у всій повноті її компонентів більше за складно. Вирішувати та ставити цю задачу можна тільки за умови притягання особливої концептуально й системно вивіреної методології, а також специфічних методів аналізу та оцінки, відповідних ситуацій та проблем як предмет діагностики.

Для задоволення вимогам діагностики навіть окремої проблеми необхідні не тільки залучення масиву специфічної інформації, але й розширення в суть і параметри ряду прилеглих проблем, проведення внутрішньо – регіональних порівнянь за спеціально побудованою системою результатів, визначення аналогів для порівняння в інших регіонах і в державі загалом. Значним механізмом забезпечення систем зіставлення економічної безпеки деяких регіонів на державному рівні є оцінка загроз та факторів економічній безпеці регіонів.

Моніторинг формується як сукупність технічних, наукових, технологічних, організаційних та інших систем, які на основі створеного спостереження гарантують систематичний контроль за тенденціями і станом розвитку публічних процесів. Метою моніторингу стану економічної безпеки є:

- ✓ періодичний збір, аналіз і обробка інформації ;
- ✓ прогнозування та оцінка соціально-економічних чинників;
- ✓ доведення достовірної інформації про стан об'єктів безпеки та можливі його відступи до суб'єктів прийняття рішень.

Висновки моніторингу факторів економічної безпеки регіонів є основою для виробництва стратегії економічної безпеки країни та її здійснення через регулювання найбільш головних соціально-економічних процесів для підтримки стану економіки на захищеному рівні.

З метою моніторингу рівня економічної безпеки України бажано використовувати певний набір індикаторів. Саме широке застосування мають формальні методики оцінювання рівня економічної безпеки та рівня соціально-економічного розвитку для регіонального рівня (розроблені Держстатом України) та для макrorівня (які розроблені міністерством економічного розвитку). Методика оцінки показників економічної безпеки та авторська система показано А.Сухоруковим [27].

В сумарному вигляді система показників-індикаторів економічної безпеки охоплює в себе:

- ✓ оцінки ресурсного потенціалу та можливостей його розвитку;
- ✓ конкурентоспроможності економіки;
- ✓ цілісності території та економічного простору;
- ✓ рівня ефективності використання ресурсів;
- ✓ суверенітету;
- ✓ соціальної стабільності;
- ✓ можливості протистояння зовнішнім загрозам.

Моніторинг економічної безпеки на регіональному рівні проводиться багатьма авторами за такими елементами:

1. зайнятість населення;
2. демографічні процеси;
3. виробничий потенціал;
4. рівень життя населення;
5. фінансова та бюджетна сфера;
6. навколишнє природне середовище.

На регіональному рівні можуть бути застосовані й інші рівні економічної безпеки: платіжний баланс регіону; питома вага регіону у ВВП; показник безробіття; соціальна активність населення; демографічна ситуація в регіоні; інвестиційні умови. Такого роду показники, які отримують кількісне вираження, дозволяють завчасно повідомляти про небезпеку та вживати заходів щодо її попередження.

Аналіз існуючих підходів до інтегральної оцінки рівня економічної безпеки країни виявив ряд недоліків як щодо складу індикаторів, так і стосовно методології інтегрального оцінювання. Деякі недоліки обмежують можливості їх використання та викликають доцільність розвитку методологічних підходів.

На думку автора, натомість трудомістких систем більш доцільним є використання систем, побудованих на рейтингових показниках.

Система рейтингової оцінки здійснює багато функцій, які представлені на рис.1.5.

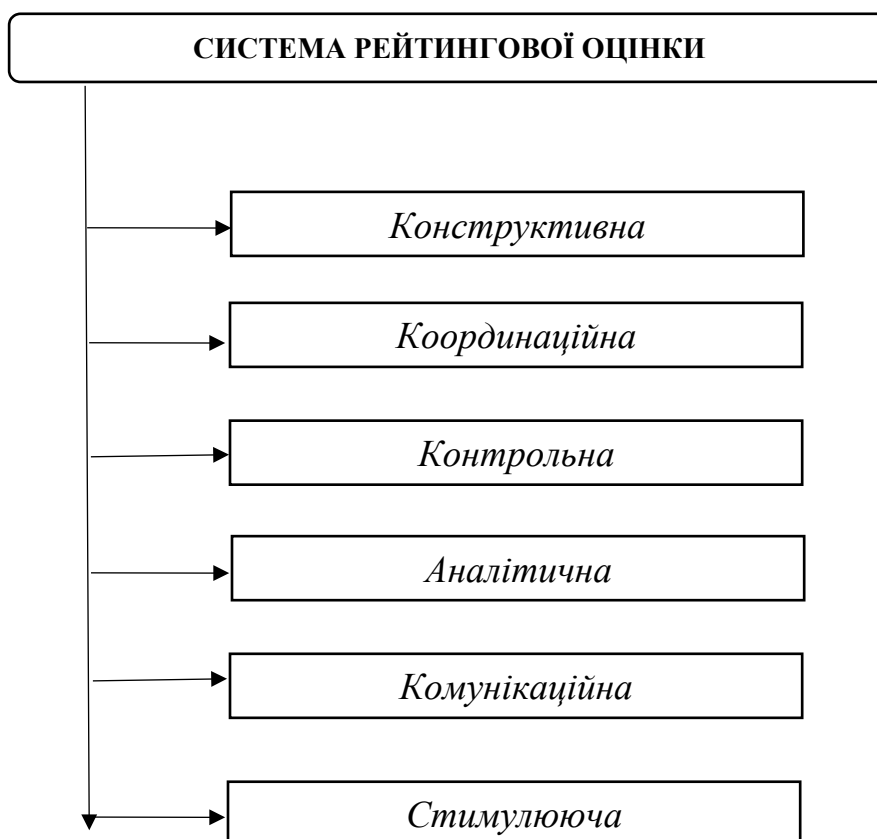

Рис.1.5 Система рейтингової оцінки.

Рейтинг є спосіб упорядкування у вигляді списку якості об'єктів на основі бальних та кількісних оцінок. На досвіді рейтинг є інтегральною кількісною величиною. Рейтинг як засіб оцінки одного об'єкта відносно іншого використовується у різних сферах та напрямках діяльності.

Головною задачею рейтингових оцінок економічної безпеки регіонів є організація зручного інформаційно-довідникового інструментарію для моніторингу процесів та встановлення важливих загроз економічній безпеці на регіональному рівні.

Рейтинги економічної безпеки регіонів дозволять змогу надати узагальнені показники усіх вищезазначених елементів, не створюючи при цьому складність співставлення різноманітних за характером елементів.

Складаючи сукупні рейтинги, треба врахувати, що число параметрів кожної регіональної ситуації, а також список гарних оцінок різних факторів, які визначають розвиток та стан цих проблем та ситуацій, мають високий діапазон.

Рейтинги економічної безпеки регіонів необхідно складати на основі таких матеріалах інформації:

- ✓ звітність державних наглядових органів
- ✓ статистична звітність регіонального розвитку
- ✓ результати соціологічних опитувань
- ✓ аналітичні документи

Розрізняють різні підходи до проектування систем рейтингової оцінки економічної безпеки. Гідність складання рейтингів економічної безпеки регіонів полягає перш за все у підтримці низьковитратної та спрощеної системи оцінки та моніторингу ефективності на основі статистичних даних. Підсумки рейтингів бажано оприлюднювати через засоби масової інформації.

Великий показник рейтингу показує те, що досягнуті підсумки відповідають світовому досвіду, найгірший показник рейтингу підтверджує про відсутність ефективної системи забезпечення економічної безпеки.

Слід виділяти наступні складові для рейтингової оцінки економічної безпеки регіонів України:

- ✓ економічна;
- ✓ соціальна;
- ✓ екологічна.

Економічну складову економічної безпеки треба кваліфікувати за ефективністю споживання природно-ресурсного потенціалу регіонів. Ще велике значення має техніко-виробнича складова країни.

Соціальна складова економічної безпеки характеризується рівнем доходу на душу населення.

А показники відносного рівня викидів шкідливих речовин характеризується екологічна складова економічної безпеки держави.

Структура рейтингової оцінки регіонів спрямована на результативність завдань державної політики щодо забезпечення економічної безпеки, посприє формуванню продуктивної системи управління її складовими.

Важливі завдання рейтингу наступні:

- 1) розвиток системи державного моніторингу;
- 2) розвиток економічного регулювання ;
- 3) розвиток міжнародного співробітництва.

Таким чином, методологія рейтингового оцінювання рівня економічної безпеки дає змогу оцінити рівень економічної безпеки окремих регіонів як кінцевий результат соціально-економічного розвитку, отримати показник на основі системи індикаторів економічної безпеки. Ще дає здійснити порівняння окремих регіонів за рівнем економічної безпеки. В цілому, на

сучасному етапі рейтинговий показник може бути реальним індикатором рівня управління економічною безпекою держави.

Висновки до розділу 1

Узагальнення теоретичних положень щодо трактування поняття економічної безпеки на регіональному рівні дало змогу його уточнити та розглянути як властивість соціально-економічної системи регіону, що відображає здатність забезпечувати його стабільність, стійкість та подальший економічний розвиток, а також конкурентоспроможність, рівень економічної незалежності в умовах дестабілізуючого впливу загроз різного виду, децентралізації управління та забезпечення економічної безпеки національної економіки в цілому. Економічна безпека визначається за системою показників, які дозволяють порівнювати рівень економічної безпеки досліджуваного регіону з іншими регіонами.

Запропоновано модель системи управління економічною безпекою на регіональному рівні з виокремленням таких взаємопов'язаних підсистем: керуючої (суб'єкт управління), керованої (об'єкт управління) та механізму забезпечення економічної безпеки регіону, через який функціонують та взаємодіють керована та керуючі підсистеми економічної безпеки регіону. Такий підхід дозволив підвищити якість, оперативність і достовірність моніторингу параметрів економічної безпеки регіонів, прогнозувати забезпечення економічної безпеки національної економіки через її регіональну компоненту.

Сталий розвиток регіону можливий лише за умови відповідності ключових його індикаторів критеріям економічної безпеки. Забезпечення економічної безпеки передбачає досягнення певного оптимального стану соціально-економічної системи регіону, який характеризується відносною сталістю економічних, соціальних та екологічних параметрів. Методологічною основою цього дослідження є оцінка економічної,

соціальної та екологічної складових економічної безпеки, для їх характеристики використовуються відносні показники.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

2.1. Аналіз рівня економічної безпеки України.

Приймаючи до уваги актуальні умови наявності ринкових відносин, питання щодо правильною оцінки рівня економічної безпеки країни є надзвичайно важливими. Своєчасна та належна оцінка ситуації економіки, що насамперед є метою забезпечення її міцного функціонування та запобігання формування кризових явищ, закликає системних умінь діагностування рівня економічної безпеки, зокрема її потенціальних та реальних загроз, на додачу діючих механізмів, які здатні подолати ці негативні події на різних етапах.

Своєчасне та об'єктивне визначення рівня економічної безпеки являється одним з головних завдань, які стоять перед країною в сучасному світі. Досить часто у різноманітних джерелах йде інформація щодо скрутного стану економіки країни, або її окремих складових. Але, такі ресурси не наводять жодних аналітичних аргументів, що могли б підтвердити цю інформацію.

Завдяки цьому, процес аналізу реального рівня безпеки економічного розвитку є ключовим етапом в ході забезпечення потрібного рівня економічної безпеки як на мікро - так і на макроекономічному рівні.

Для здійснення аналізу рівня економічної безпеки країни застосовують наступні методи (рис. 2.1).

✓ Індикативний – він передбачає розрахунок важливіших

макроекономічних показників та їхнє зіставлення з визначеними пороговими показниками;

- ✓ Динамічний аналіз – це здійснення аналізу темпів економічного розвитку головних макроекономічних показників держави, враховуючи динаміку їхньої зміни;
- ✓ Експортна оцінка – використовується в процесі опису якісних та кількісних параметрах досліджуваних процесів.

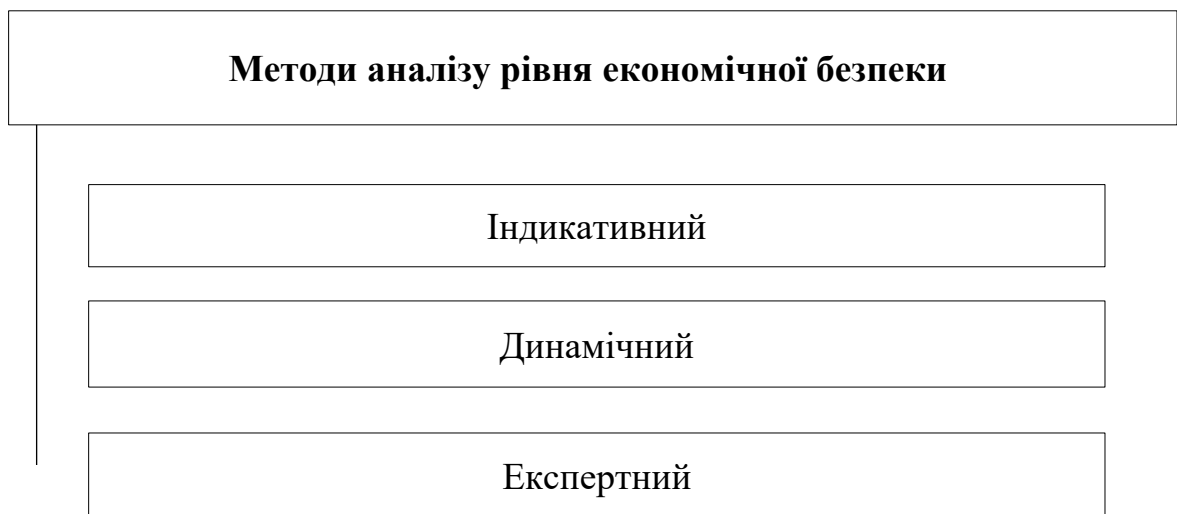

Рис. 2.1. Методи аналізу рівня економічної безпеки країни.

Спосіб розрахунку показника економічної безпеки України [28] визначає «індикатори економічної безпеки» як «справжні статистичні показники рівня розвитку економіки, що найбільш достатньо охарактеризують явища і напрямки в економічній сфері», а «критерії економічної безпеки» - як «реальні статистичні показники, які надають змогу здійснити аналіз стану економіки держави з погляду забезпечення її сталого розвитку». Треба зауважити що всупереч існування визначення, саме погляд в документі не застосовується.

Критерії економічної безпеки торкаються проведення вибору величин економічної безпеки предмету дослідження, що пояснюють рівень її якісних та кількісних розмірів в структурі макро статистики [29,с.144]. Гарні показники оцінюють становище національної економіки держави у рамках головних процесів, які вказують о рівні економічної безпеки [30,с.135]. А кількісні

критерії знаходять вимірювання економічної системи. Результат за межі якої призводить до положення економіки, котрий можна назвати як небезпечний – що загрожує національному суверенітету країни та її національним інтересам.

Індикатори економічної безпеки – це найважливіші показники, які визначаються критеріями економічної безпеки.

Норми економічної безпеки визначають якісне місце, що далі, створює стратегію протидії та стримування небезпеці. Таким чином, показники визначають кількісну оцінку описаного явища. Треба сконцентрувати увагу на поняття як «фактичний та граничний показники», тому як для економічної безпеки головними є їх порогові ланки.

Процес знаходження критеріїв полягає у здійсненні розподілу різних становищ переліку за їх абстрагування та важливістю від найменш визначальних частин, оскільки врахувати абсолютно усі момент в процесі оцінки не є можливим.

Застосування суб'єктивних методів в процесі виконання об'єктивної оцінки запропоновано забезпечити більш відповідне відображення ознак та властивостей об'єкта, що підлягає аналізу. Суб'єктивні методи в умовах нестабільної економіки грають особливе значення, в умовах, коли показник невизначеності в підсумку різноманітних соціально-економічних подій стає важливішим.

Використання експертних методів здійснюється для аналізу об'єктів, оцінка яких не підлягає односторонньому тлумаченню, заснованій на поглядах математичної формалізації.

Треба зауважити, що визначення критеріїв аналізу глобалізаційних моментів безпеки в Україні поки що не проведено. На сьогодні визначено тільки повну економічну частину національної безпеки [31]. Вітчизняні нормативно-правові акти не мають показників інших напрямів безпеки – політичної, військової, інформаційної, соціокультурної тощо .

Спосіб визначення величини інтегральної ознаки економічної безпеки розгорнуто розписана в Концепції економічної безпеки України. Інтегральний

показник, відповідно до положень Концепції, складається з 14 груп індикаторів, що включають в себе, а саме: збалансованість макроекономічних пропорцій; фінансове положення суб'єктів господарювання; структурний та технічний рівень виробництва; грошово-кредитна система та інші.

Після того впровадження методичних вказівок до здійснення аналізу рівня економічної безпеки України, була взята за основу методика при впровадженні груп профільних міністерських технологій .

Вчені запропонували наступні групи показників (рис. 2.2.).

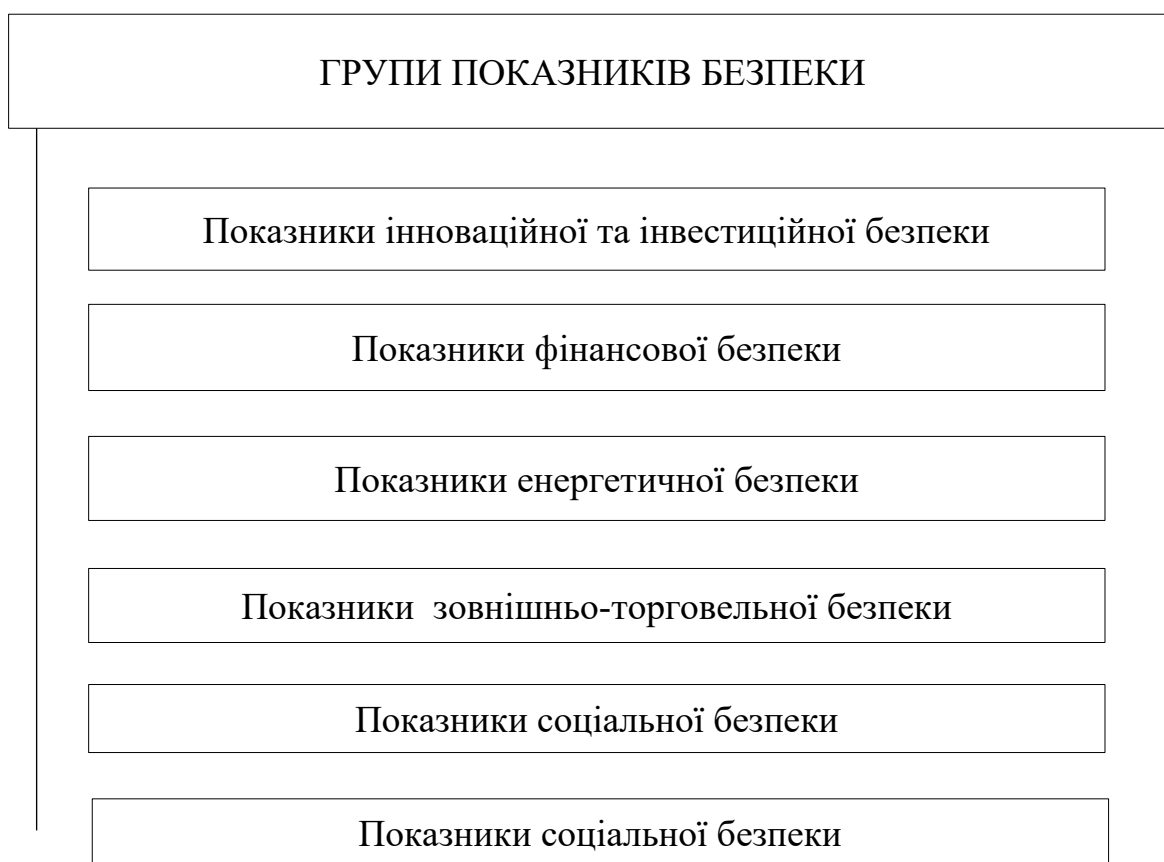

Рис. 2.2. Групи показників аналізу рівня економічної безпеки країни.

- ✓ **Група інноваційної та інвестиційної безпеки** – передбачає співставлення загального обсягу реальних інвестицій з ВВП, а також обсяг фінансування НТР за рахунок усіх джерел до ВВП;
- ✓ **Група фінансової безпеки** – використовує індикатори рівня інфляції, обсягу внутрішньої та зовнішньої заборгованості країни,

дефіцит бюджету, вартість банківських кредитів та інше;

- ✓ **Група енергетичної безпеки** – показник забезпечення потреби в головних видах паливо-енергетичних ресурсів, енергоефективність економіки, раціоналізація структури балансу енергоспоживання;
- ✓ **Група зовнішньо-торговельної безпеки** - фактор покриття імпорту експортом, відношення експорту до ВВП, відношення імпорту до ВВП;
- ✓ **Група соціальної безпеки** – індекс людського розвитку, ступінь безробіття, рівень доходів на одну особу, індекс заробітної плати;
- ✓ **Група демографічної безпеки** – коефіцієнт вимирання та народжуваності, смертності [32,с.14-42].

У цілому, до основних недоліків статичних методик треба віднести складність процесу збору статистичних даних, котрі здатні забезпечити справжній аналіз якості показників економічної безпеки. Крім цього такі дані, як володіння запасами природних ресурсів та географічне розташування держави, мають вагові коефіцієнти що в 1,5 рази нижче дипломатичних і в чотири рази нижче економічних можливостей, оскільки такі оцінки мають суб'єктивний характер [33,с.161].

По результатам аналізу думки вітчизняних науковців, можна зробити висновок, що система показників економічної безпеки країни містить наступне:

1. Приватні соціально-економічні показники :

- ✓ частка машинобудування, металообробки
- ✓ обсяг інвестицій в основний капітал і витрат на науку в обсязі ВВП;
- ✓ рівень безробіття;
- ✓ низький коефіцієнт диференціації.

2. Макроекономічні показники:

- ✓ ВВП;
- ✓ витрати на оборону;

- ✓ обсяг внутрішнього та зовнішнього боргу.

3. Показники галузевого та функціонального рівня:

- ✓ рівень монетизації;
- ✓ рівень інфляції;
- ✓ обсяг золотовалютних резервів.

Міністр економіки України, у 2007 році, підписав указ, яким було затверджено «Методику розрахунку рівня економічної безпеки України». Ця методика покликана вказати рівень економічної безпеки країни як ключової складової національної безпеки. Нею визначений перелік важливих показників, який характеризують стан національної економічної безпеки на момент часу, їхні порогові, граничні та оптимальні рівні, а також методичні рекомендації щодо розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки» [31].

Ця методика передбачає виконання наступних етапів розробки інтегрального показника (рис. 2.3.).

ЕТАПИ РОЗРОБКИ ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА

ЕТАП 1 – ідентифікація складових економічної безпеки країни

ЕТАП 2 – формування множини індикаторів для кожної складової економічної безпеки

ЕТАП 3 – визначення оптимальних порогових та граничних значень індикаторів

ЕТАП 4 – нормалізація значень індикаторів

ЕТАП 5 – обчислення вагових коефіцієнтів для кожного індикатора та складової економічної безпеки

ЕТАП 6 – побудова інтегрального індексу економічної безпеки України, як адитивного нормованого

ЕТАП 7 – розрахунок рівня економічної безпеки України за поточний квартал, півріччя та рік співставлення його з

ЕТАП 8 – аналіз фактичного стану, прогнозування та динаміки можливих тенденцій розвитку економічної безпеки України

Рис. 2.3. Етапи розробки інтегрального індексу економічної безпеки

Проаналізуємо рівень економічної безпеки України та її регіонів за наступними складовими.

Таблиця 2.1.

Показники фінансово-економічної безпеки України за секторами за 2018-2020 роки

Показник	2018	2019	2020
1	2	3	4
<i>1.Банківська безпека</i>			
Прострочені кредити/загальний обсяг, %	52,85	53,86	50,23
Іноземний капітал /СК банків, %	48,05	50,23	51,02
Довгострокові кредити/ депозити , разів	3,76	3,42	3,69
Рентабельність активів, %	1,60	1,75	1,69
Співвідношення ліквідних активів та короткострокових зобов'язань, %	93,52	91,05	95,67
<i>2.Боргова безпека</i>			
Обсяг державного та гарантованого державою боргу/ВВП, %	60,94	58,23	64,75
Індекс ЕМВІ + Україна	454,60	571,00	432,61

Офіційні міжнародні резерви/валовий зовнішній борг, %	51,89	52,06	54,71
<i>3. Бюджетна безпека</i>			
Дефіцит (профіцит) держбюджету/ВВП,%	-1,66	-1,60	-1,59
Дефіцит(профіцит) держфондів,% до ВВП	-0,25	-0,83	-0,15
Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет,%	33,28	31,08	35,64
Платежі з обслуговування та погашення держборгу/доходи держбюджету,%	20,32	28,3	19,05
1	2	3	4
<i>4. Валютна безпека</i>			
Індекс зміни офіційного курсу гривні до долара США, середній за період	1,02	1,10	1,08
Різниця між форвардним та офіційним курсом гривні, грн.	-2,17	-2,06	-2,15
Валові міжнародні резерви України, місяців імпорту	3,40	4,9	5,00
Частка кредитів в іноземній валюті в загальному обсязі, %	42,78	41,23	40,79
Рівень доларизації грошової маси, %	29,25	27,02	26,91
<i>5. Грошово-кредитна безпека</i>			
Різниця між процентними ставками за кредитами та процентними ставками за депозитами (крім НБУ), п.п.	6,32	6,41	6,66
Частка споживчих кредитів, наданих домогосподарством, у загальній структурі кредитів,%	14,13	14,99	15,03
Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі наданих кредитів,%	57,24	58,04	59,33
Загальний обсяг вивезення фінансових ресурсів за	13,87	12,32	12,95

межі країни, млрд. дол. США			
-----------------------------	--	--	--

Джерело: [56]

Аналіз складових фінансово-економічної безпеки України за секторами за 2018-2020 свідчить що рівень банківської безпеки зазнав незначні зміни за даний період. Так, загальний обсяг прострочених кредитів зменшився з 52,85% у 2018 році до 50,23% у 2020 році, іноземний капітал збільшився з 48,05% до 51,02%, довгострокові кредити 3,76 до 3,69 разів, рентабельність актів зросла з 1,60% до 1,69% відповідно.

Щодо стану боргової безпеки за даний період, то обсяг державного та гарантованого державою боргу у співвідношенні до ВВП збільшився з 60,94% до 64,75%. Це свідчить про негативні тенденції.

Відносно бюджетної безпеки, стан рівня перерозподілу ВВП через зведений бюджет збільшився з 33,28% до 35,64%. Платежі з обслуговування та погашення держборгу у співвідношенні доходів держбюджету знизилися з 20,32% до 19,05%.

Що до валютної безпеки то, індекс зміни офіційного курсу гривні до долару США збільшився з 1,02 до 1,08 разів. Спостерігається збільшення валових міжнародних резервів України з 3,40 до 5,00. Йде на спад рівень доларизації грошової маси з 29,25% до 26,91%.

Показники грошово-кредитної безпеки здебільшого не критичні, а саме різниця між процентними ставками за кредитами та депозитами виросла з 6,32 до 6,66 процентних пунктів, зросла також частка споживчих кредитів, наданих домогосподарством, у загальній структурі кредитів з 14,13% до 15,03%.

Використовуючи запропоновані методи та на основі даних про розвиток і стан регіонів оцінимо стан економічної безпеки регіонів України (табл.2.2, рис.2.4.)

Таблиця 2.2.

Рівні економічної безпеки регіонів України за 2018-2020 роки

Область	2018	2019	2020
Вінницька	0,28	0,30	0,35
Волинська	-0,21	-0,20	-0,08

Дніпропетровська	0,19	0,20	0,22
Донецька	0,12	0,10	0,8
Житомирська	0,08	0,05	0,07
Закарпатська	-0,08	-0,10	0,05
Запорізька	0,26	0,25	0,28
Івано-Франківська	0,30	0,30	0,32
Київська	0,25	0,31	0,34
Кіровоградська	0,23	0,29	0,28
Луганська	0,01	0,03	0,02
Львівська	0,21	0,24	0,28
Миколаївська	0,28	0,27	0,31
Одеська	0,15	0,16	0,20
Полтавська	-0,02	0,01	0,03
Рівненська	0,28	0,35	0,34
Сумська	0,19	0,21	0,25
Тернопільська	0,27	0,26	0,25
Харківська	0,23	0,27	0,28
Херсонська	0,20	0,23	0,23
Хмельницька	-0,2	-0,40	-0,3
Черкаська	0,05	0,19	0,18
Чернівецька	0,28	0,29	0,30
Чернігівська	-0,2	-0,33	-0,31

Дана методика спирається на визначенні функціональної залежності та має відповідне математико-логічне забезпечення. Практичність розрахунку в даній методиці забезпечують знайдені показники стану економічної безпеки, кожен з яких носить свою позицію. Розбіжність фактичного від порогового значення вказує про відхилення системи економічної безпеки у відповідний

бік.

Як видно з табл. 2.2. та рис.2.4 сама критична ситуація за рівнем економічної безпеки спостерігається у таких областях: Волинська, Хмельницька та Чернігівська. Більш менш краще ситуація склалася в наступних регіонах України: Луганська, Полтавська, Закарпатська, Донецька, Житомирська . А високий рівень економічної безпеки показали наступні області: Черкаська, Одеська, Дніпропетровська, Херсонська, Тернопільська, Сумська, Харківська, Запорізька. На першому місті , з високим рівнем Вінницька область.

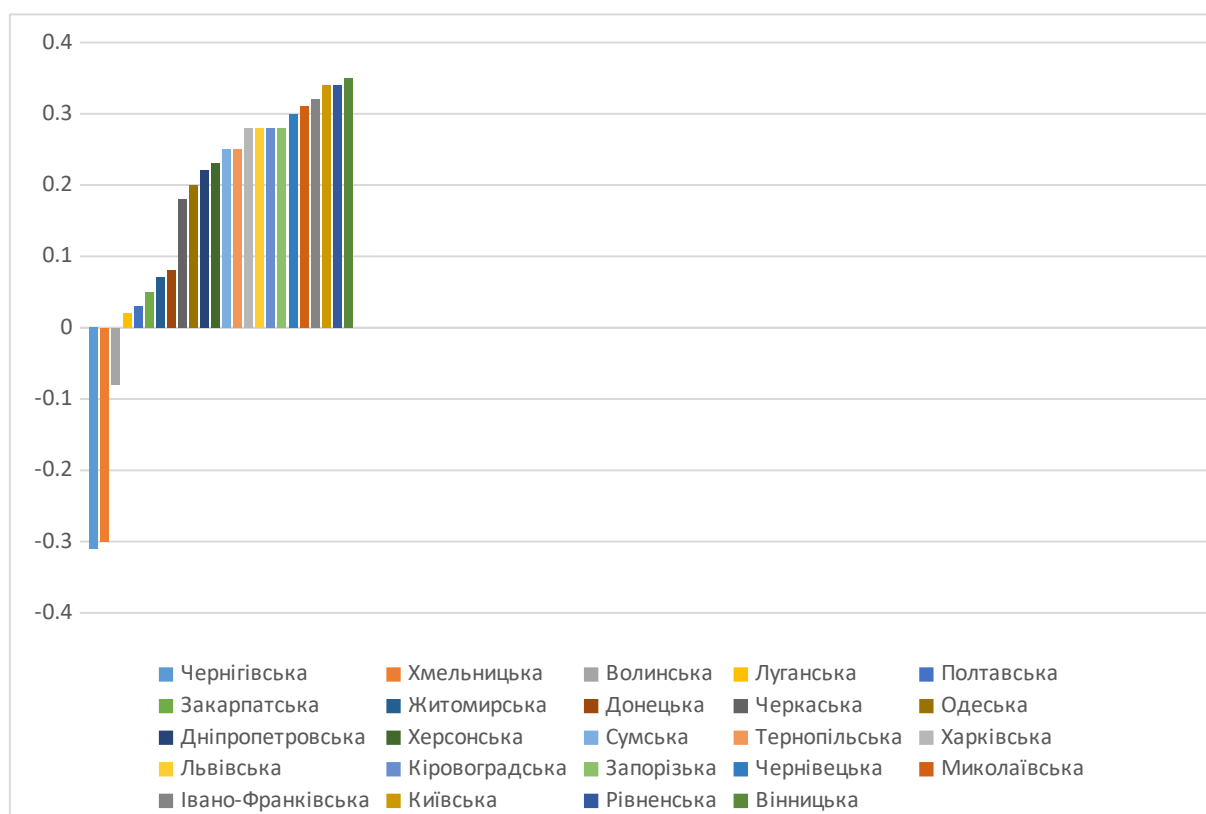

Рис. 2.4. Рівень економічної безпеки регіонів у 2020 році

Окрім цього було виправлені складові економічної безпеки країни та відповідних субіндексів.

Безліч думок, а також відсутність загального підходу до визначення даних при оцінці показників та параметрів економічної безпеки підтверджує про низьку ефективність методів аналізу економічної безпеки країни. Тому,

виникає актуальне питання про необхідність підготовки системного підходу до вирішення складності забезпечення ефективності аналізу економічної безпеки.

Таким чином, критерії економічної безпеки визначають якісне положення, що формує стратегію протидії та стримання небезпеці. Застосування об'єктивної системи критеріїв, індикаторів, параметрів та порогових рівнів, дає право належним порядком окреслити рівень потенціальних та реальних загроз. Пороговий рівень є конкретним числовою формулою кількісно-якісної характеристики положення економічної безпеки суб'єкту, що визначає їх гранично допустимі значення. Також, порушення вказаних значень заважають процесу природного розвитку різноманітних груп відтворення та призводить до закріплення катастрофічних тенденцій в економіці.

Поставлена методологія інтегрального аналізування рівня економічної безпеки України містить низку допоміжних індикаторів, гарантує використання примноженої форми інтегрального індексу, містить нормування індикаторів за максимальними та мінімальними функціями із динамічного ряду показників та порогових значень. Перевірка запропонованої методології на прикладі даних економічної безпеки України вказують про критичний стан рівня економічної безпеки України, що розтлумачено присутністю ряду індикаторів економічної безпеки нижче порогових значень. З 9 елементів економічної безпеки 5 нижчі нижнього порогового рівня. Щоб покращити стан цих складників економічної безпеки, по-перше необхідно бути спрямована система забезпечення економічної безпеки України.

2.2. Оцінка ризиків та загроз використання інноваційно-інвестиційного потенціалу економічної безпеки України в умовах глобальної конкуренції.

На сьогоднішній день економіка України та інститути влади мають стан трансформації, який має наявність недоліків та прогалин у системі державного управління. Неєфективність дій та заходів органів державної

влади на регіональному та національному рівні заважають забезпеченню економічної безпеки країни, що зумовлює низький експортний потенціал, низький рівень інвестиційного та інноваційного розвитку українських підприємств, серйозне навантаження на суб'єктів господарювання та низку інших проблем. Декларативність політики та стратегій державного уряду посилюють зазначені проблеми та зумовлюють низький рівень економічної безпеки держави.

Для вітчизняної економіки характерний міцний зв'язок фінансування науково-технічних та наукових обсягів і робіт їх виконання, що підтверджує зв'язок науково-дослідної діяльності, як важливі умови створення та впровадження інновацій від витрат на неї (рис. 2.5)

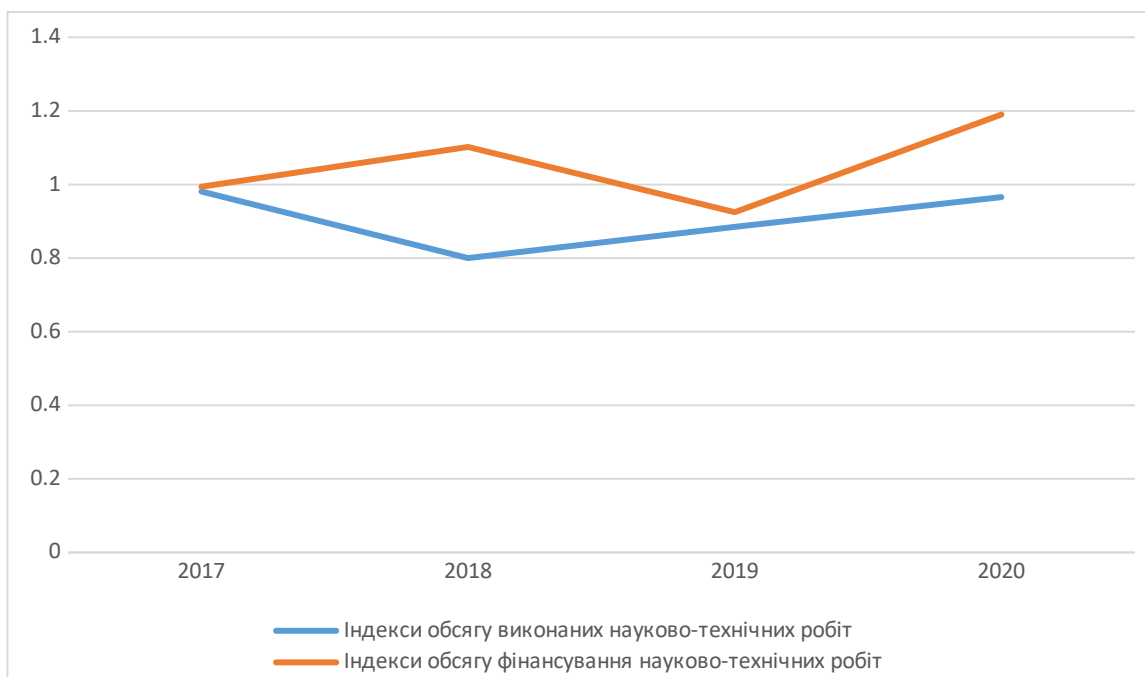

Рис. 2.5. Індекси обсягів наукових і наукових технічних робіт та їх фінансування в Україні у 2017-2020 рр.

Проте подвійно, коли при зменшенні обсягів фінансування різко зменшуються і обсяги виконаних робіт. Але, по-перше, частка з цих робіт виконується протягом довгострокового періоду, по-друге, частка – реалізується за договорами взаємовигідної співпраці, і по-третє, наукова

участь до досліджень не мав би визначатися виключно фінансовим чинником.

Реальні поправки в суспільному економічному розвитку, які повели до формування сучасної моделі економіки, для якої типові принципово нові пріоритети та риси. На сьогоднішній день потреба вирішення проблем, які пов'язані із розвитком економіки України, в якомусь сенсі є поручителем забезпечення національної економічної безпеки, отримує особливого значення. Тим не менш без здійснення країною рішучих дій та кроків у напрямку мотивації інноваційної діяльності ці задачі залишаються невирішеними. Тому, державна інноваційна політика повинна стати важливішою базою діяльності та підняти вимоги для активізації національного науково-технічного потенціалу. Основною метою такої політики повинна бути стратегічний напрямок розвитку виробництва на створення та велике застосування принципово нових матеріалів, машин, комплексних технологічних систем, забезпечення соціально-економічних, правових та організаційних умов для постійного здійснення оперативної діяльності [34,с.765].

Необхідність у забезпеченні активності національної економіки в умовах ризиків фінансової дестабілізації внутрішнього та зовнішнього походження вимагає реконструкції пружин макроекономічної стабілізації з позицій їх послідовності цілям стимулювання економічного зростання. Сьогодні фінансовий сектор України не надто ефективно виконує функції накопичення фінансових ресурсів та їх перерозподілу на значні потреби економічного розвитку. Це скорочує потенціал економічного зростання, пророкує накопичення ендогенних ризиків нестабільності та високу чутливість фінансово-економічної системи до зовнішніх шоків [35].

Оперативність державного управління економічною безпекою залежить від знання недоліків управління на регіональному та національному рівнях. Внаслідок цього на сьогодні відомствам державної влади, які наділені повноваженнями виконувати управлінські заходи та дії, які власне впливають на усі складові економічної безпеки, типова численна кількість негативних аспектів, проблем, які вирішують визначені нижче порушення діяльності

державного управління.

Одним з порушенням державного управління можна вважати споживання через відповідній склад впливу технологій «м'якої сили» чи «розумної сили», а може бути, і при цьому двох зазначених механізмів, які враховують створення актів саботажу й іншого підриву природного функціонування та життєзабезпечення країни, обумовлюють зниження рівня службової етики, правосвідомості посадових осіб й державних службовців, органів місцевого самоврядування.

Помилкою можна також вважати непопулярні дії уряду щодо соціальної, економічної, податкової, інвестиційної політики, особливо в частині непрозорих підходів відносно розрахунку цін та піднятті їх до міжнародного рівня на енергоресурси, деякі види послуг та товарів народного споживання. Все це передбачає разом з тим відсутність прогнозування та планування державного управління, відсутність конкретних заходів та дій, які б відповідали затвердженим стратегіям розвитку країни.

Другий недолік державного управління економічною безпекою висловлюються у неефективній діяльності бюрократичного апарату. Значними прикладами цьому є випадки невчасного подання та підготовки українським урядом на розгляд й затвердження Верховною Радою України державного бюджету на наступний рік.

Формально «чорною дірою», що постійно призводить до важких збоїв та проблем у діях державного управління, є всебічна корупція. Лише за два останні роки, незважаючи на зміну політичної еліти, організація системи державних спеціалізованих антикорупційних інституцій, такі як:

- ✓ Національне агентство України з питань виявлення управління та розшуку активами;
- ✓ Національне антикорупційне бюро України;
- ✓ Спеціалізована антикорупційна прокуратура;
- ✓ Національне агентство з питань запобігання корупції;
- ✓ Національна рада з питань антикорупційної політики при

Президентові України.

А також низки громадських організацій вказаного скерування, рівень корупції в Україні зріс на 18 %. Це може вказувати про те, що в Україні маємо лише пародію гібридної війни з корупцією. А з цього випливає, що фінансово-трудова ресурси спрямовані не на підтримку економічної безпеки країни, а на вирішення не основних питань для відволікання громади від проявів корупції [36,с.45].

Одним з недоліків державного управління економічною безпекою можна також приймати популістський тип стратегічних перспектив та конкретних процедур щодо побудови європейського суспільства.

Найважливіші проблеми, зумовлені корупцією, такі:

- ✓ розпад системи управління та національної стабільності шляхом підризу основ законності в політичній системі;
- ✓ неможливість довгострокового планування бізнесу та його важка окупація державними корупціонерами;
- ✓ монополізація бізнесу олігархічними групами та витіснення із ринків прозорості;
- ✓ сприйняття корупції на повсякденному рівні як суспільної норми.

В цій ситуації державний апарат не здатний забезпечити економіко-соціальний розвиток країни з врахуванням екологічної складової, а стало бути рівень економічної безпеки буде залишатися низьким. В плані державного управління економічною безпекою головного значення набуває інвестиційно-інноваційний напрямок, який має знаходитись у зміні методів та підходів державного управління щодо усіх елементів економічної безпеки.

До структурних ризиків та загроз інвестиційно-інноваційної діяльності в економіці України віднесено й низьку інвестиційну активність у цьому процесі (рис. 2.6.).

Як бачимо, у нашій державі спостерігається зростання валових капітальних інвестицій. Їх спад, характерний для переломних 2017-2018 рр., було подолано, починаючи з 2019 року. До того ж, по-перше, у 2018-2019 рр.

спад відновився, і по-друге, це суттєво не виразилося на обсягах фінансування науково-дослідної та інноваційної діяльності. Особливим відображенням цього було зниження частини валових капітальних інвестицій на інноваційну діяльність у 2020 р. (на 1,6 в.п. – з 5,5 до 3,9 %) при збільшенні за цей же період загального обсягу інвестицій. В сукупності за період, який аналізується, частина інвестицій, які спрямовувалися вітчизняними суб'єктами господарювання на проведення інноваційної діяльності, перебувала в межах 3,9-5,5 %, судячи з цього, недостатньо для повномірною інноваційної діяльності.

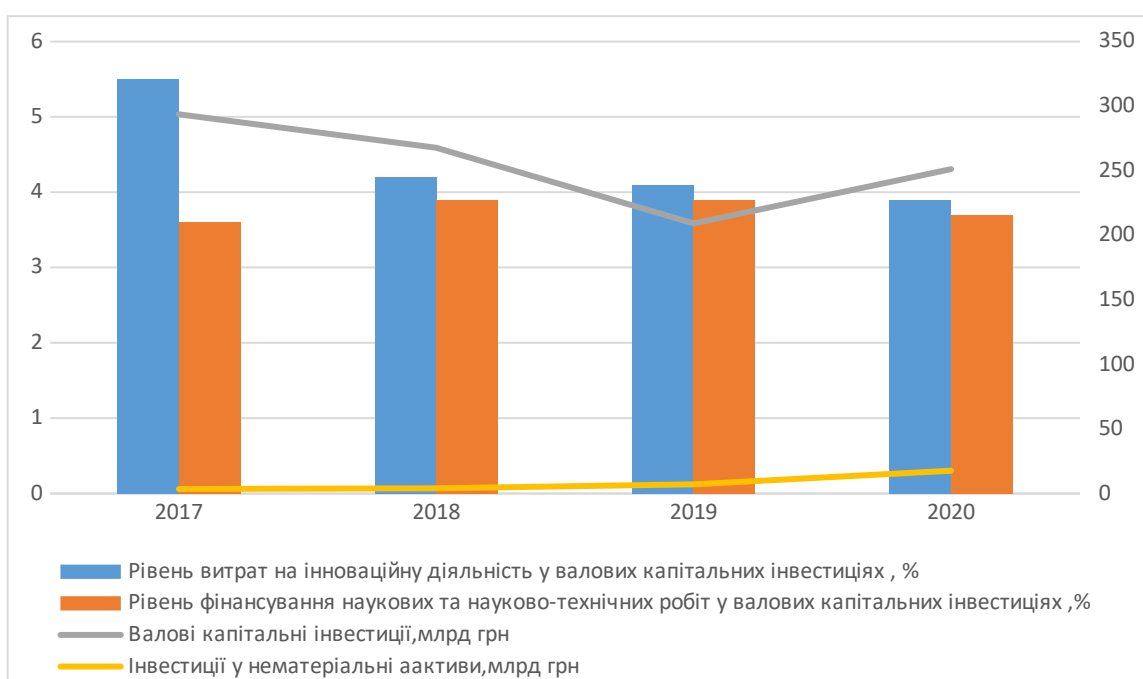

Рис. 2.6 Динаміка інноваційно-інвестиційної активності України в 2017-2020 р.

На рис.2.7. точно простежуються несприятливі тенденції, які пов'язані зі зниженням часток інноваційної продукції в загальних обсягах реалізації товарів у 2017-2020 рр.

У 2020 році частина інноваційної продукції у загальних обсягах реалізованої в Україні становила лише 1,4 % та зменшилася щодо 2017 р. на 1,9 в.п. (у кількісному вираженні- у понад 2 рази). У цьому простежується подвійна загроза. Це засвідчує зниження мотивації до розробки та виведення на ринок підприємствами товарів з ознаками інноваційності. Ще,

характеризує зниження ефективності інноваційної діяльності, адже частина таких товарів зменшується, а обсяги фінансування інновацій, хоч і не надто великими темпами, але все ж зростають.

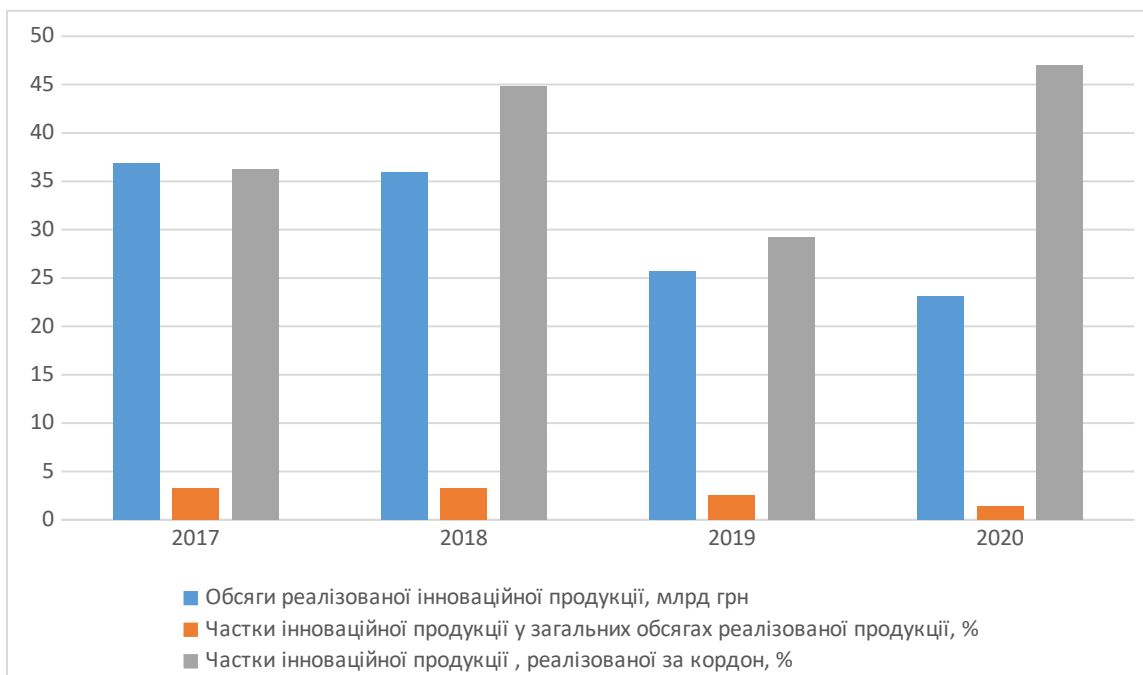

Рис. 2.7 Обсяги реалізованої інноваційної продукції та їх частки в Україні у 2017-2020 рр.

Метою стратегії зміцнення інноваційно-інвестиційної економічної безпеки України має бути досягнення не існуючого рівня розвинених країн, а того, на якому вони будуть у перспективі, тобто орієнтації здебільшого на галузі уже наступного технологічного укладу, що, як очікується, зумовить покращення існуючих виробництв та серйозні зміни в соціально-економічних умовах життя населення. Можна виділити наступні вектори підвищення рівня інноваційно-інвестиційної безпеки:

1. нормативно-правовий
2. інституційний
3. фінансово-економічний
4. науково-технічний
5. інформаційно-аналітичний

Таким чином для підвищення стану інноваційно-інвестиційного потенціалу економічної безпеки України, на самперед є комплексна реалізація ключових векторів. Слабкий розвиток науково-дослідних інститутів та інфраструктури, недостатній рівень інновацій у бізнесі та інші показники знижують рівень інноваційної безпеки в Україні, індикатором чого є місце України у глобальних рейтингах. Отже зміцнення інноваційно-інвестиційної економічної безпеки у напрямі стимулювання інноваційної активності підприємств, кооперації між інноваційними інституціями повинні дати змогу інтенсифікувати інноваційні процеси. При цьому унікальна роль повинна відводитись роботі над визначенням індикаторів інноваційної безпеки та в цілому над освоєнням дієвої системи її оцінки.

2.3. Дослідження регулятивних механізмів економічної безпеки держави та конкурентоспроможності.

Механізм забезпечення економічної безпеки національної економіки розбирається як система економічних, організаційних та правових ресурсів впливу, які мають на меті своєчасне встановлення, попередження та ліквідацію загроз економічній безпеці.

Представлений механізм забезпечення економічної безпеки економіки, який, на відміну від діючих, містить елемент визначення прогностичного ефекту на підставі застосування:

- ✓ інструментів управління (програми, технології);
- ✓ методів управління (адміністративні, організаційні, нормативно-правові, економічні);
- ✓ нормативно-правове забезпечення.

Це дозволяє цілеспрямовано впливати на процеси реалізації стратегії забезпечення економічної безпеки регіонів зокрема та національної економіки в цілому.

Оцінка теоретичних джерел [37,38,39] дозволила визначити найбільш ефективні методи, серед яких можна відмітити наступні (рис. 2.8.).

Економічні методи пов'язані з вирішенням задач щодо запобігання дійсного виникнення потенційних загроз та прогнозування макроекономічної ситуації в розрізі регіонів. Цей ряд методів містить способи економічного прогнозування, планування.

Адміністративні методи – це дії держави, які передбачають дозвіл, заборони або примус (розпорядження, укази, ліцензування, встановлення цін тощо) [40,с.69]. Вище вказані методи застосовуються в умовах, коли дана ситуація вимагає прийняття жорстких адміністративних рішень. Данні методи бажано застосовувати при реалізації та розробці стратегії трансформації, адже саме тоді виникає ймовірність перетворення потенційних загроз у небезпеки. Адміністративні методи виробляються суб'єктами державної політики і є обов'язковими до виконання. Ця група методів є досить ефективною, так як починають діяти негайно і охоплюють усі суб'єкти, залучені у потрібні економічні процеси.

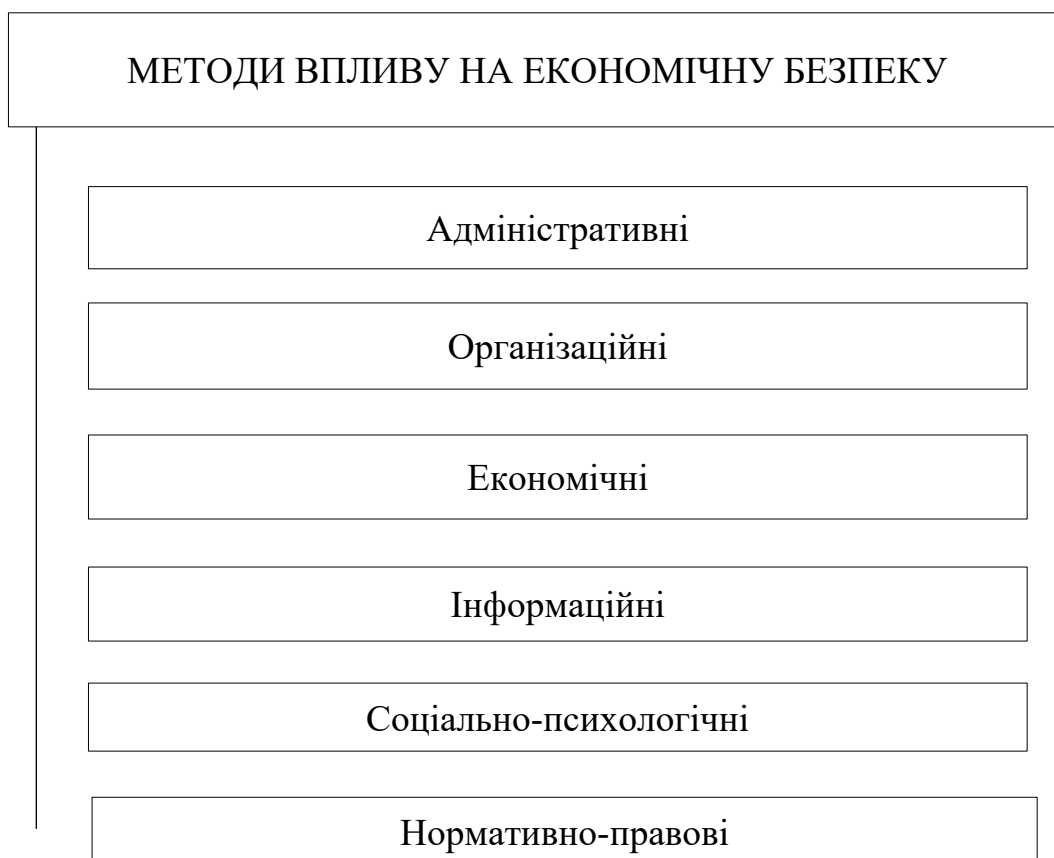

Рис. 2.8. Методи впливу на економічну безпеку країни

Організаційні методи – система організаційних та розпорядчих впливів, які спрямовані на досягнення поставленої мети, тобто забезпечення економічної безпеки національної економіки, своєчасне надання розпоряджень. До складу організаційних методів віднесено наступні:

- ✓ організаційне планування містить задачі для досягнення мети забезпечення економічної безпеки національної економіки; якісні результати; підтримка реалізації управлінської діяльності забезпечення економічної безпеки країни, план організаційних заходів.
- ✓ організаційне нормування – це стандарти, організаційно-структурні нормативи.
- ✓ організаційний інструктаж, який передбачає інструктаж та консультування службовців та фахівців у системі управління економічною безпекою для надання їм допомоги при усуненні

проблем, які виникають у процесі реалізації управлінських рішень.

- ✓ організаційний контроль – це схема виконання рішень та розпоряджень органів управління різного рівня щодо економічної безпеки економіки держави.
- ✓ дослідження кризових періодів, індикативні методи.

Методи цієї групи щільно пов'язані із групою економічних методів, вимагають регулярного коректування та перегляду, але зміна ситуації та умови невизначеності економічного товариства не можуть залишатися незмінними протягом тривалого часу.

Організаційний погляд забезпечення економічної безпеки регіонів України має здійснюватися у відповідність з наступними вимогами:

- ✓ відповідне інформаційне забезпечення функцій управління країною;
- ✓ чіткий поділ функцій апарату Президента України, Кабінету Міністрів України та інших центральних органів виконавчої влади;
- ✓ визначення задач місцевого та державного рівнів, відповідне розмежування функцій регіональних та центральних органів при забезпеченні рівності системи виконавчої влади.

Цикл **соціально-психологічних методів** показаний сукупністю особливих прийомів впливу на особистісні відносини, які виникають у суспільстві, а також на соціальні процеси, які в них відбуваються. Сьогоднішня теорія державного управління шукає нові підходи здійснення кваліфікованого керування та впливу для забезпечення економічного розвитку та безпеки національної економіки. До сучасних підходів можливо віднести «теорію поштовху», яку розвинув на сферу державного управління Річард Талер, сенс якої зводиться до твердження: «якщо ви хочете, щоб люди щось зробили, зробіть так, щоб це було зробити просто, і приберіть

зайві бар'єри». Ця концепція використовується британським урядом з 2010 року.

Інформаційні методи – вони представляють собою комплекс прийомів донесення, вибору інформації, доступність інформаційних джерел тощо. Сучасному середовищу в надлишку інформації, мета суб'єктів управління економічною безпекою регіону направити інформаційні потоки у потрібний напрямок, визначити найбільш ефективні прийоми повідомлення інформації для всіх членів системи забезпечення економічної безпеки національної економіки держави.

Нормативно-правові методи – результат реалізації адміністративних методів. Вони представляють собою сукупність методів впливу на елементи економічної безпеки та національної економіки в цілому через розвиток відповідних правових та нормативних документів на різних рівнях управління.

Справжнім структурним компонентом механізму забезпечення економічної безпеки національної економіки України є інструменти – це підходи, які використовують суб'єкти державної політики для забезпечення економічної безпеки та національної економіки в цілому. Запропоновано застосовувати два інструменти:

- 1) **ТЕХНОЛОГІЯ** – це застосування інформаційних технологій, забезпечує автоматизований контроль за збором інформації, яка надходить від різних внутрішніх та зовнішніх джерел, та подальшим її обробкою та зберіганням. Важливими джерелами інформації про стан та складові економічної безпеки національної економіки України є інтернет ресурси: на регіональному рівні це офіційні сайти обласних державних адміністрацій та їх департаментів; на державному рівні – Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, Державної служби статистики України, Міністерства

регіонального розвитку; на місцевому рівні це сайти місцевих виконавчих органів.

- 2) ПРОГРАМИ – це прикладна програмна продукція спеціального призначення, яка забезпечує якісне виконання певних завдань, які пов'язані зі статистичною обробкою даних, розподілом інформації, підтримкою управлінських процесів діагностики загроз та їх впливу, прогнозування рівня економічної безпеки та національної економіки в цілому.

Важливою складовою механізму забезпечення економічної безпеки національної економіки країни являється нормативно-правове забезпечення. Складовими правового забезпечення є : Укази Президента, Закони України, Постанови Верховної Ради та Кабінету Міністрів, накази міністерств та відомств, статuti вищих навчальних закладів.

Нормативне забезпечення містить інструкції, норми, нормативи, методичні вказівки, положення. Бажано зауважити, що українська нормативна база з питань оцінки та прогнозування економічної безпеки регіонів та національної економіки є практично несформованою. Потребують законодавчого упорядкування наступні невідкладні питання, як:

- ✓ Розробка Стратегії формування та забезпечення економічної безпеки України;
- ✓ Оновлення Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України із включенням регіональної компоненти, що давно набуло актуальності.

Разом з тим варто зазначити, що нормативне та правове забезпечення механізму забезпечення економічної безпеки національної економіки України має бути динамічним, як і сам механізм.

Державна діяльність із забезпечення економічної безпеки держави враховує наступні заходи:

- ✓ Розвиток інформаційної бази для всебічного та об'єктивного моніторингу економіки та суспільства, його проведення з метою прогнозування та виявлення зовнішніх і внутрішніх загроз життєво важливим інтересам об'єктів економічної безпеки;
- ✓ Організаційні роботи із реалізації сукупності державних заходів щодо забезпечення економічної безпеки;
- ✓ Створення комплексу довготривалих та оперативних заходів щодо нейтралізації та попередження зовнішніх та внутрішніх загроз, оцінка результатів їх здійснення.

Механізм реалізації стратегії соціально-економічного розвитку країни будується із сукупності форм, принципів, методів та інструментів спрямованого управлінського впливу органів державної або регіональної влади регіону на соціально-економічні процеси з наступною реалізацією стратегічного вибору .

Таким чином, рівень національної безпеки залежить від зладженого поєднання інтересів країни, регіонів та жителів, а вчасне забезпечення та виділення повного спектра регіональних інтересів гарантує важливий рівень економічної безпеки регіону, основними критеріями якої є:

- ✓ Високий рівень різноманітності, здатність оперативно та гнучко реагувати на зміни в межах конкретного регіону, як складної соціально-економічної системи;
- ✓ Здатність самостійно фінансувати події щодо ліквідації соціально-небезпечних ситуацій в регіоні , які пов'язані з локальними економічними та соціальними загрозами без допомоги з боку країни, якщо це можливо;
- ✓ Можливість регіональних органів управління проводити таку економічну політику, яка буде проводитися в межах

загальнодержавної політики та ефективність якої буде залежати від використання всіх груп потенціалу;

- ✓ Досягнення рівня життя населення не нижче середнього по країні в цілому.

Механізм забезпечення економічної безпеки регіону повинен відповідати наступним умовам: діяти в межах існуючого нормативно-правового поля; надавати можливість до своєчасного відвернення та прогнозування загроз та несприятливих процесів в економічній безпеці регіону; створювати захист регіональних та національних економічних інтересів; ефективно функціонувати в надзвичайних та звичайних ситуаціях; мати функціональне розмежування органів виконавчої, судової та законодавчої гілок влади.

Умовами функціонування механізму є обґрунтування стратегії підвищення економічної безпеки регіонів, поділ найважливіших індикаторів економічної безпеки, здійснення діагностики, розпізнавання регіону як суб'єкта забезпечення економічної безпеки національної економіки.

Безпосереднім елементом механізму забезпечення економічної безпеки національної економіки являється Відділ з питань економічної безпеки. На нього покладено розробку нормативно-правових актів щодо прогнозу та розрахунку економічної безпеки країни, оцінку рівня економічної безпеки національної економіки та розробку механізму забезпечення економічної безпеки на державному рівні.

Таким чином, для якісного розвитку регіональної економіки, її потенціалу важливо забезпечити модернізацію та розширення власної територіальної інфраструктури, впровадити та розробити політику сприяння та підтримки розвитку базових та пріоритетних для його території груп економічної діяльності, забезпечити та сформувати ефективний розвиток міжгалузевих, міжрегіональних інтегрованих виробничих систем, посилити підприємницьку діяльність у сфері малого та середнього бізнесу, збільшити

ефективність використання інтелектуально-кадрового та науково-технічного потенціалу, шляхом розвитку ризикового бізнесу.

Виконання механізму при реалізації та розробці програм економічного розвитку регіонів забезпечує упорядкований управлінський вплив влади на соціально-економічні процеси, з метою реалізації стратегічного вибору забезпечення економічної безпеки регіонів країни та національної економіки в цілому.

Із вище проведеного дослідження можна розробити висновки про те, що головні складові частини механізму державного управління забезпеченням економічної безпеки України володіють багаторівневу, складну систему, яка, у свою чергу, містить економічну безпеку України на належному рівні, що дозволяє досягнути оперативність в усіх найважливіших сферах економіки, тим самим підвищуючи добробут населення України. Врахування шляхів мінімізації загроз економічній безпеці України дозволить інтегрувати економіку у світовий мір та зміцнити свої позиції на міжнародному рівні.

Висновки до розділу 2

За результатами оцінки соціально-економічного розвитку регіонів України за наступними напрямками: економічна та соціальна згуртованість; економічна ефективність; інвестиційно-інноваційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця; фінансова самодостатність; розвиток малого та середнього підприємництва; ефективність ринку праці; розвиток інфраструктури; відновлювана енергетика та енергоефективність; доступність та якість послуг у сфері освіти; доступність та якість послуг у сфері охорони здоров'я; соціальний захист та безпека; національне природокористування та якість довкілля .

Аналіз економічного розвитку України та оцінка стану її економічної безпеки показують, що існуючі ризики та загрози мають виражений регіональний характер. Вони диференційовані за глибиною політичної та

економічної кризи, рівнем безробіття, заборгованості із заробітної плати, соціальних виплат тощо. Вирішенню багатьох проблем перешкоджають недосконалі і неефективні податкова й бюджетна системи, велика кількість необґрунтованих митних та інших пільг.

Проведена діагностика економічної безпеки регіонів. Сама критична ситуація за рівнем економічної безпеки спостерігається у таких областях: Волинська, Хмельницька та Чернігівська. Більш менш краще ситуація склалася в наступних регіонах України: Луганська, Полтавська, Закарпатська, Донецька, Житомирська. А високий рівень економічної безпеки показали наступні області: Черкаська, Одеська, Дніпропетровська, Херсонська, Тернопільська, Сумська, Харківська, Запорізька. На першому місті , з високим рівнем Вінницька область. для підвищення стану інноваційно-інвестиційного потенціалу економічної безпеки України , на сам перед є комплексна реалізація ключових векторів.

Слабкий розвиток науково-дослідних інститутів та інфраструктури , недостатній рівень інновацій у бізнесі та інші показники знижують рівень інноваційної безпеки в Україні, індикатором чого є місце України у глобальних рейтингах. Отже зміцнення інноваційно-інвестиційної економічної безпеки у напрямі стимулювання інноваційної активності підприємств, кооперації між інноваційними інституціями повинні дати змогу інтенсифікувати інноваційні процеси. При цьому унікальна роль повинна відводитись роботі над визначенням індикаторів інноваційної безпеки та в цілому над освоєнням дієвої системи її оцінки.

Головні складові частини механізму державного управління забезпеченням економічної безпеки України володіють багаторівневу, складну систему, яка, у свою чергу, містить економічну безпеку України на належному рівні, що дозволяє досягнути оперативність в усіх найважливіших сферах економіки, тим самим підвищуючи добробут населення України. Врахування шляхів мінімізації загроз економічній безпеці України дозволить

інтегрувати економіку у світовий мір та зміцнити свої позиції на міжнародному рівні.

РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.

3.1. Шляхи підвищення конкурентоспроможності і забезпечення економічної безпеки України.

Стратегічно важлива мета України – це вступ до Європейського Союзу (ЄС) , який дає забезпечення зростання рівня життя населення. Поряд з цим інтеграція України до ЄС стає по всій видимості за умов, якщо у ній будуть причасні країни-члени ЄС. Безперечною умовою вступу до ЄС є підвищення конкурентоспроможності її економіки. В наслідок з цього, що конкурентоспроможність економіки України обумовлено від факторів, важливішим стає прояв тих з них, які є основні для її підвищення.

Конкурентоспроможність національної економіки відрізняється

конкурентною позицією держави, яка не протирічить рейтингу конкурентоспроможності, поставлений за допомогою різних методик . Найбільш компетентними є рейтинги Міжнародного інституту розвитку менеджменту (Лозанна) та Всесвітнього економічного форуму (Давос). Спосіб їх розрахунку дають можливість визначити тип держави та вже у процесі цих даних, стає можливим надання різноманітних значень певним рівням , з метою виявлення чутливості типу держави відносно показників. Іншими словами, використання цих методик дає можливість наслідувати поведінку типу держави за різних умов для її подальшого розвитку.

Розрахований за будь-якою методикою клас конкурентоспроможності держави являє собою кількісне рішення конкурентоспроможності національної економіки. Треба зазначити, що визначений ранг конкурентоспроможності держави містить відносний, а не абсолютний характер: він визначає позицію держави серед обраного комплексу держави. Завдяки цього, ранг держави залежить не тільки від діяльності самої держави, які спрямовані на підвищення її рейтингу, а й від інших держав. Діяльність цих держав може як знижувати, так і підвищувати рейтинг держави. Тому, зменшення ,або збільшення конкурентоспроможності держави може виявлятися незалежно від тих чи інших дій держави. У подальшому розгляді змін національної конкурентоспроможності економіки країни треба враховувати цю відмінну рису.

З 2004 року основним індексом для знаходження національної конкурентоспроможності є розроблений за методологією Всесвітнього економічного форуму Глобальний Індекс Конкурентоспроможності (ГІК). Він формує 110 індикаторів. Порядку з них одна третина це статистичні дані, решта отримані шляхом проведення опитування за методологією ВЕФ. Основні ідеї увібрав у себе ГІК, щодо конкурентоспроможності та з урахуванням труднощів процесу економічного росту, та бере до уваги продумане середнє значення широкої кількості різноманітних компонентів, кожний з яких відноситься одного з сторін конкурентоспроможності. Частина згруповані в 12 складових

конкурентоспроможності:

1. Приватні, суспільні та державні установи;
2. Інфраструктура;
3. Макроекономічна стабільність;
4. Початкова освіта та охорона здоров'я;
5. Ефективність послуг та ринку товарів;
6. Професійна підготовка та вища освіта;
7. Ефективність ринку праці;
8. Забезпечення новітніми технологіями;
9. Розвиненість фінансового ринку;
10. Розмір ринку;
11. Інновації;
12. Рівень розвитку бізнесу. [41, с.15-17]

Результати України в ГІК 2019-2020 рр. вказують про те, що вона займає 85 місце з 144 держав з загальним індексом 5,7. У порівнянні з попередніми роками 2017-2018 Україна поліпшила свій результат, тобто незначним чином підвищила свою конкурентну позицію. Загальний показник конкурентоспроможності економіки України зріс на 1,7 балів. Але збільшення цього балу незначним чином позначилося на стан держави у рейтингу ГІК. Це пояснюється тим, що інші держави, які знаходяться нижче або вище України у цьому рейтингу, так само прогресували в 2019-2020 рр.

Ці дані звітів про конкурентоспроможність держав світу дозволяють більш детально розглянути стан конкурентоспроможності економіки України у розрізі 12 частин конкурентоспроможності. Судячи за результатами ГІК 2017-2018 рр. за складовими свідчать про те, що складовою «Державні, приватні, суспільні установи» наша держава займає 112 місце; «Інфраструктура» - 76 місце; «Макроекономічна стабільність» - 88 місце; «Охорона здоров'я та початкова освіта» - 57 місце; «Вища освіта та професійна підготовка» - 40 місце; «Ефективність ринку товарів та послуг» - 100 місце; «Ефективність ринку праці» - 51 місце; «Розвиненість фінансового ринку» - 82 місце;

«Оснащеність новітніми технологіями» - 62 місце; «Розмір ринку» - 28 місце; «Рівень розвитку бізнесу» - 77 місце; «Інновації» - 49 місце [42].

Результати ГІК за 2019-2020 рр. у розрізі цих складових відповідно : 101,65,129,64,43,126,51,116,80,35,97 та 60 місця. Порівняння з даними результатів ГІК 2017-2018 рр. може встановлювати, що складова «Державні, суспільні та приватні установи» наша держава покращила інституційне середовище. Також покращення спостерігається в удосконаленні інфраструктури, і вона являється одним з вагомих факторів конкурентоспроможності економіки. Але за даний відрізок часу видно значне зниження місця частини «Макроекономічна стабільність» - з 88 на 129 місце. Це пояснюється наслідками світової фінансової нестабільності , яка виявилася особливо значною на вплив економіки України у порівнянні з іншими країнами. Зниження з 57 на 64 місце спостерігається у «Охорона здоров'я та початкова освіта». Необхідно зазначити, якщо ускладнення даних охорони здоров'я і може бути з'єднано зі світовою кризою, то зниження показників початкової освіти має довгостроковий характер та визначається існуючим демографічним положенням населення України. Вслід цього , у найближчій час покращення даної складової можливо лише за підсумок покращення показників охорони здоров'я. Спад з 40 на 43 місце видно і у «Вища освіта та професійна підготовка», яка , також носить довгостроковий характер та передбачається існуючим демографічним станом відновлення населення України. Значних втрат зазнала конкурентоспроможність економіки України за складовою «Ефективність ринку товарів та послуг» - з 100 на 126 місце. Це можна викласти, як і для компонента «Макроекономічна стабільність» , підсумками світової фінансової кризи. Показник «Ефективність ринку праці» зберіг своє 51 місце. Ще, в цих умовах спостерігається різке зниження складової «Розвиненість фінансового ринку» - з 82 на 116 місце. Раптовим виглядає зниження складової «Оснащеність новітніми технологіями» з 62 на 81 місце. Судячи з того, що криза вперш за все торкнулася розвинутих держав, на покращення цієї складової можна було б сподіватися. Але реальні дані

дозволяють побачити , що саме високі технології виявляються найбільш стійкими в ситуації кризи.

Економіка України , у порівнянні з іншими країнами, стала більш слабкою та за складовим «Розмір ринку» - зниження з 28 на 35 місце, «Рівень розвитку бізнесу» з 77 на 97 місце та «Інновації» з 49 на 60 місце.

Отже, з дванадцяти складових конкурентоспроможності економіки України – одна залишилась на тому ж рівні, дві покращили рейтинги, а решта складників їх погіршила. В наслідок цього погіршився й рейтинг конкурентоспроможності економіки України в цілому.

Повна оцінка наслідків погіршення конкурентоспроможності економіки України закликає домагатися якісного визначення даної економічної категорії.

Оцінка визначень, існуючих в науковій літературі, дозволяє підсумувати їх у наступному вигляді: конкурентоспроможність економіки це – здатність її продавати свою продукцію на ринках інших держав, нормалізувати виробничу кооперацію між державами та при цьому оснащувати сталий розвиток країни і на цій базі – стабілізацію чисельності населення , збільшення його добробуту, тривалості та якості життя народу. Приймаючи ці визначення конкурентоспроможності національної економіки, ми натикаємося на певну суперечність між ними та показаним вище методом кількісного, рейтингового виміру конкурентоспроможності.

Взагалі, рейтинговий підхід враховує не саму по собі конкурентоспроможність держави, а її взаємодію з конкурентоспроможністю інших держав, які створюють їх певну множину. Рішенням цієї суперечності може бути можливим, якщо дія національної економіки розглядається відразу як у контексті функціонування так і відокремлено інших держав, з якими діє національна економіка, а в цілому – у взаємодії зі світовою економікою.

Однозначно, що важливішою ознакою конкурентоспроможності економіки України є її можливість реалізовувати та виробляти на зовнішньому і внутрішньому ринках свою продукцію. Ця ознака кількісно визначається динамікою і розміром експорту послуг та товарів.

Таблиця 3.1.

Динаміка експорту товарів та послуг України за 2017-2020 рр., млрд дол.США

Роки	2017	2018	2019	2020
Обсяг	58,3	61,7	65,3	73,1

Матеріали, які показують динаміку послуг та товарів України у 2017-2020 рр. (табл. 3.1.), вказують про його постійне зростання. У 2020 році експорт послуг та товарів виріс у 1,12 рази відносно рівня 2019 року .

Разом с тим, зростання послуг та товарів України не дозволяє заявляти , що має місце збільшення конкурентоспроможності її економіки, тому що воно може сполучатися випереджаючим збільшенням імпорту послуг та товарів, результатом чого стає зниження зовнішньоторговельного сальдо та навіть отримання ним від’ємних значень (табл. 3.2).

Таблиця 3.2.

Динаміка зовнішньоторговельного сальдо України за 2017-2020 рр., млрд.дол.США.

Роки	2017	2018	2019	2020
Сальдо	-7,26	-13,31	-1,31	-3,11

З цих даних видно, що значна динаміка сальдо спостерігається з 2018 року з -13,31 до -1,31 , різниця 12,0. Потім у 2020 році сальдо трохи зросло, з цього логічно стверджувати , що збільшення експорту та зростання негативного і позитивного зовнішньоторговельне сальдо вказують про збільшення конкурентоспроможності економіки України. Коли експорт послуг та товарів

зовнішньоторговельне позитивне сальдо знижується, або негативне сальдо збільшується, то це говорить про зменшення конкурентоспроможності. Розумність цього твердження зводиться до наступного. Економіка України у роки зниження сальдо підвищує споживання тих послуг та товарів, які сама не може створювати взагалі або не може виробляти відповідної ціни та якості. Конкурентоспроможність економіки України зростає тоді, коли темпи зростання експорту перевищує темпи зростання імпорту.

Конкурентоспроможність економіки України встановлюється не тільки обсягами імпорту послуг і товарів та експорту, але їх системою. В дійсності, дані табл. 3.2 дають відмітити той результат, що зовнішньоторговельне сальдо України, з 2017 року, стало від'ємним. Це указує на те, що економіка України задовольняє значну частину своїх потреб за допомогою імпорту, на оплату якого доходів не вистачає від експорту продукції свого виробництва і це призводить до потреби одержання зовнішніх запозичень, зростання витрат на обслуговування боргу зовнішнього боргу та зниження коштів для покращення добробуту населення. Так, на кінець 2020 року обсяг валового зовнішнього боргу України сягнув 117,3 млрд.дол.США (85,7% від ВВП), збільшився протягом звітного року на 13,9 млрд.дол.США (на 13,5%) [43,с,78].

Дійсно, збільшення конкурентоспроможності економіки України пов'язане зі зниженням зовнішнього боргу, що далі за рахунок досягнення вдалого зовнішньоторговельного сальдо стає можливим.

Оцінка системи експорту товарів України говорить про те, що основу складають товари з невеликою часткою доданої вартості. А це означає, що її робота супроводжувалося виплатами зарплати та потребувало витрат робочої сили низької кваліфікації, або було неповне використання кваліфікації даної робочої сили та недоплата її праці. Відзначимо, що дані українські товари виграють конкуренцію на світових ринках завдяки лідерства у витратах. Якщо в експорті товарів збільшується вага саме таких товарів, то навіть при збільшені обсягів експорту свідчить про збільшення конкурентоспроможності економіки України навряд чи можливо.

З другого боку, імпорт товарів зі значною частиною доданої вартості говорить про те, що для збільшення своєї конкурентоспроможності економіка України повинна ставити задачу імпортозаміщення з тим, щоб задовольняти потреби власною продукцією та надалі експортувати її.

Розглянемо систему промисловості України (табл. 3.3). В ній показники говорять про те, що за останні чотири рока система промисловості України не змінюється, металургія та виробництво готових металевих виробів, виробництво продуктів нафтоперероблення, нафтохімічна промисловість збільшують свою вагу, а створіння харчових продуктів, напоїв, тютюнових виробів, легка промисловість її знижують, машинобудування зменшується. Свідчити про значні системні зрушення в промисловості України наведені дані не дозволяють. Це впливає на систему експорту товарів України, яка стала покращуватися за рахунок зростання питомої ваги виробів рослинного походження, олії, готових харчових продуктів, виробів машинобудування та зниження питомої ваги не сильно дорогих металів і виробів з них .

Таблиця 3.3.

Динаміка структури основних видів експорту товарів України за 2017-2020 рр., %

Види товарів	2017	2018	2019	2020
Продукти рослинного походження	3,5	8,3	12,7	7,7
Жири та олії, готові харчові продукти	7,8	6,7	9,8	10,1
Мінеральні продукти	8,7	10,5	9,8	13,1
Продукти хімічної продукції, полімерні матеріали	10,2	9,0	7,7	8,1
Недорогоцінні метали та вироби з них	42,1	41,2	33,7	32,3
Продукція машинобудування	17,2	16,4	17,3	17,8
Інші	10,5	7,9	10,4	9,5
Разом	100	100	100	100

Як видно з даної динаміки , показник продуктів рослинного походження

починаючи з 2017 року до 2019 року збільшився в 3,6 рази, але до 2020 року знизився на 5%. Показники готової харчової продукції та мінеральних продуктів показують тенденцію зростання починаючи з 2018 р. А ось у таких видів товарів як продукти хімічного виробництва та недорогоцінні метали – простежується зниження показників. А показник продукції машинобудування стабільний.

Як і раніше, базу експорту України складають товари низького ступеня обробки з малою частиною доданої вартості, а саме вироби з чорного металу, мінеральні продукти, продукти хімічного виробництва, іншими словами, у виробництво наступних було закладено систему лідерства по витратам.

Головним показником зростання конкурентоспроможності економіки країни є розвиток експорту послуг та товарів. Значною динамікою характеризується експорт послуг, у 2017 році обсяг у порівнянні з 2020 р. збільшився у 3,4 рази. Дуже покращилась система експорту послуг. Ще більш потребують динамічного росту розвиток та види послуг, вони були зумовлені розвитком фінансів, туризму, сучасних технологій, розвитком вітчизняної науки (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Динаміка структури основних видів експорту послуг України за 2017-2020 рр., %

Види послуг	2017	2018	2019	2020
Транспортні	67,6	65,1	65,7	67,1
Різні ділові	12,9	13,2	12,8	12,7
Подорожні	3,8	4,2	3,1	3,3
Фінансові	3,6	4,1	3,9	4,1
Послуги зв'язку	2,6	2,8	3,3	3,0
Комп'ютерні	1,8	2,3	2,9	2,9
Страхові	2,8	1,6	0,8	0,5
Роялті та ліцензійні	0,2	0,3	0,2	0,4
Інші	4,7	6,4	7,3	6,0

Разом	100	100	100	100
-------	-----	-----	-----	-----

З даної таблиці видно, що на 2020 рік транспортні види послуг порівняно з 2017 роком трохи знизилися, а саме на 0,5%. Також на 0,5% знизилися показники подорожніх видів послуг. Тенденція зростання показників спостерігається у фінансових послуг та послуг зв'язку, а саме з 2017 року по 2020 рік на 0,5% та 0,4% відповідно. Комп'ютерні види послуг мали тенденцію до зростання з 2017 по 2019 роки, але потім у 2020 році настала стабільність. Дуже знизився показник страхових послуг на Україні, з 2,8% до 0,5%.

Вище сказане свідчить про те, що, треба погодитись з думкою про потребу переорієнтації з металургії, як головної статті експортної виручки, на галузі економіки, які пов'язані з аграрним підрозділом та харчовим виробництвом, на машинобудування, ядерну енергетику [44,с.21]. Процес даних галузей визначити майбутню систему економіки України, її шаг на п'яти чи шостий технологічні уклади та експорт продукції виробництв, які їх формують. Вслід цього економіка України набувати нових конкурентних успіхів, які будуть забезпечувати зростання рівня її конкурентоспроможності. Важливу увагу треба ще приділити розвитку фінансової структури, посиленню валютного регулювання та контролю, а також контролю за формуванням зовнішнього боргу та його обслуговування.

Якщо застосувати таку послідовність як:

- Удосконалення методологічних та організаційних підходів до державного регулювання;
- Управління розробкою регіонального розвитку та фінансова підтримка його програм;
- Посилення можливості фінансування місцевих бюджетів;
- Істотне посилення становища фінансових регіональних інститутів, з наміром накопичення фінансових ресурсів;
- Удосконалення процесу розподілу субвенцій з державного

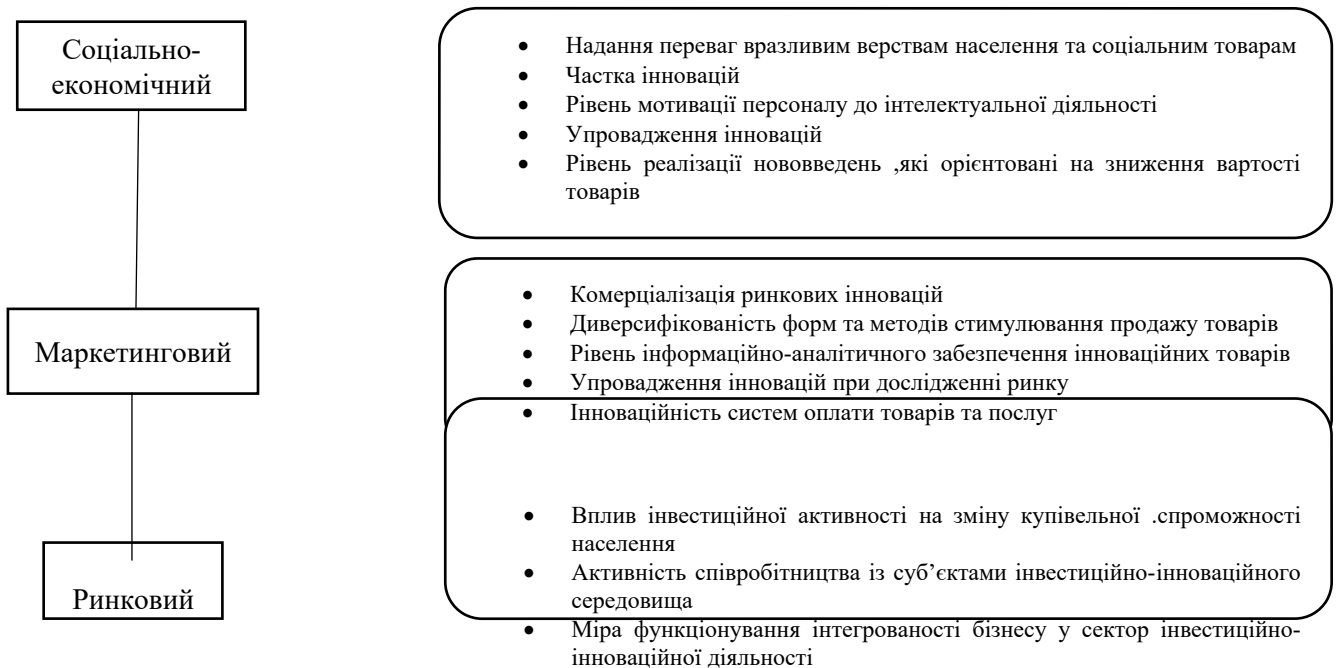
бюджету на розвиток економіки регіонів України.

Тоді настане посилення конкурентоспроможності та безпеки регіонів, а вона вплине на зміцнення економічної безпеки України.

3.2. Стратегічні напрями підтримки інноваційно-інвестиційного забезпечення економічної безпеки України умовах глобальної конкуренції.

Продуктивна державна політика в умовах технологічної модернізації економіки, має орієнтуватися на стимулювання нарощування норм інвестиційно-інноваційної активності суб'єктів конкретного сектору української економіки, між тим і враховувати пріоритетність та важливість як джерел залучення з цією метою інвестиційного джерела, так і напрямів розвитку інноваційної активності. Ідеться про розумне використання ресурсу державної підтримки та скерування його на проведення проектів із вищим рівнем інвестиційно-інноваційної привабливості.

Для розпізнавання напрямів та типів інноваційної діяльності, які потребують мотивацію, було проведено опитування фахівців та керівників суб'єктів господарювання сектору економіки, на прикладі Львівської області у 2018 – 2020 рр.

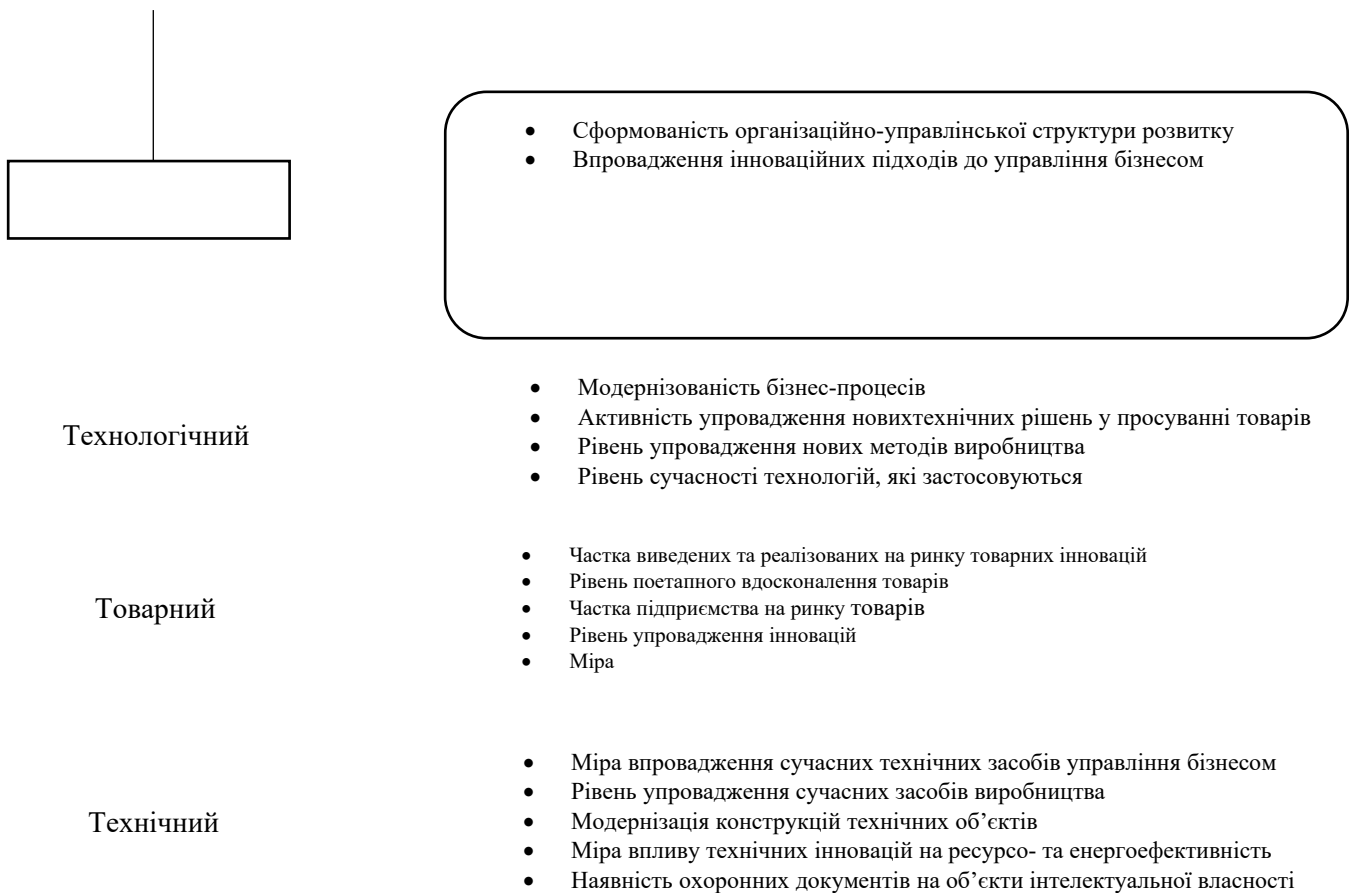

Рис. 3.1 Критерії та показники оцінювання інноваційно-інвестиційної активності

У рис. 3.1 показано види інновацій, які були обрані для опитування, та критерії та показники оцінювання інноваційно-інвестиційної активності. Даючи відповіді, експерти мали оцінити відповідні п'ять показників за кожним з семи критеріїв (типи інновацій) від 0 до 10 балів.

Щоб зробити можливим проведення інтегрального оцінювання, був застосований метод основних компонентів, який прибирає більшість недоліків, які характерні при застосуванні інтегральних оцінювань.

Для обґрунтування органами державного управління, що відповідають за активізацію інвестиційно-інноваційної діяльності в країні та вступ ефективних управлінських рішень з урахуванням того, за якими напрямами треба активно працювати, та слід проаналізувати стан забезпеченості основних критеріїв інноваційної діяльності. Так безперечно встановлено, що важливим та перспективним є товарний критерій у секторі економіки. Центральне значення вагомості цього критерію з-поміж всіх оцінених за 2018-2020 роки було 21,2 %

В умовах економічної нестабільності країни, уповільнення соціально-економічного розвитку України спостерігаються труднощі щодо дії механізму державного управління. Цей механізм, з одного боку, складається зі елементів ,які, взаємодіючи між собою, забезпечують належний контроль та ефективне функціонування економіки держави, але з іншого боку, деякі його основні складники потребують удосконалення, оскільки з часом змінюється система економіки держави, тобто під впливом різних чинників економіка країни пробує пристосуватися до того середовища, яке править в той самий момент часу. З цього випливає, що варто розглянути можливість саме удосконалення головних складових частин державного управління, яке б забезпечило безперебійний процес всього апарату державного управління.

Саме завдяки механізму державного управління здійснюється інформаційне, нормативне та правове забезпечення функціонування головних складових часток економіки. Саме завдяки методам, інструментам та важелям, які входять до основи механізму державного управління, здійснюється регулювання головних аспектів не лише економічної, але й суспільної, політичної та інших видів діяльності. На сьогодні задача забезпечення економічної безпеки набуває актуальності як ніколи, тому що процеси, які відбуваються в Україні, відкрито впливають на економіку країни.

Для досягнення цілей створюється механізм удосконалення системи економічної безпеки – організована державою сукупність суб'єктів: державних органів, посадових осіб та окремих громадян, громадських організацій, які об'єднані цілями та завданнями на підтримання рівноваги між системами [48].

Механізм державного управління це сукупність аналогічних державних органів, організованих у систему для виконання завдань державного управління відповідно до їх правового статусу , та масив правових норм, які

регламентують організаційні процеси та засади реалізації вказаними органами свого функціонального призначення. Таким чином, складовими елементами вище сказаного механізм є:

- ✓ Сукупність правових норм, які регламентують як організаційний склад системи органів виконавчої влади, так і процеси її функціонування та розвитку [49,с.43];
- ✓ Система органів виконавчої влади.

Механізми державного управління – це практичні міри, засоби, стимули, важелі, завдяки яким органи державної влади впливають на будь-які суспільні відносини з метою досягнення цілей. Механізм державного управління робить роль механізму суспільного самоуправління. Він відображається ланцюговою схемою. При цьому причини, які впливають на процеси державного управління, можуть бути економічними, політичними, культурними відповідно до головних сфер суспільної діяльності. Разом з тим до головних форм державно управлінської діяльності вони можуть мати адміністративний, політичний та правовий тип. Частіше в державному управлінні використовується комплексний механізм, який є системою економічних, політичних, адміністративних, соціальних, гуманітарних та правових засобів цілеспрямованого впливу органів державного управління [50,с.12].

Комплексний механізм державного управління може складатися з наступних видів механізмів:

- ✓ **Економічного** – це механізми державного управління банківською, грошово-валютною, інвестиційною, податковою, страховою діяльністю;
- ✓ **Організаційного** – це об'єкти та суб'єкти державного управління, їх цілі, завдання, методи управління та організаційні системи;
- ✓ **Мотиваційного** – це сукупність командно-адміністративних та соціально-економічних стимулів;
- ✓ **Правового** – це нормативно-правове забезпечення;

- ✓ **Політичного** – це механізми формування соціальної, економічної, фінансової політики [51,с.166].

Можна розширити структуру механізму державного управління:

- ✓ Важелі;
- ✓ Методи;
- ✓ Політика;
- ✓ Інструменти;
- ✓ Правове забезпечення ;
- ✓ Інформаційне забезпечення;
- ✓ Нормативне забезпечення.

Вищесказані системи механізму державного управління чітко характеризують головні складники, які забезпечують його безперерйну роботу. Зважаючи на сучасний стан розвитку економіки України варто удосконалити основні складові частки механізму державного управління, який забезпечить економічну безпеку України.

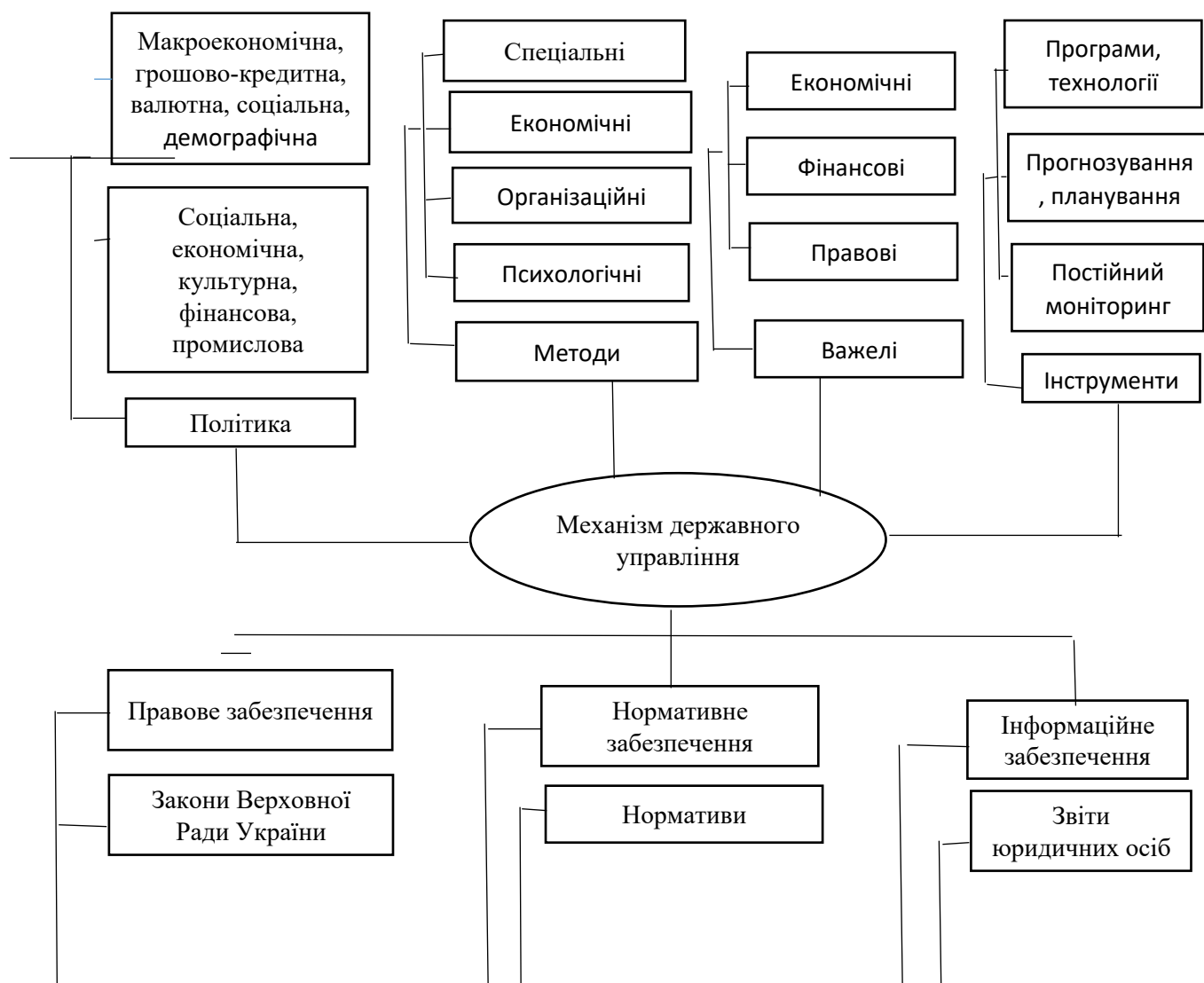

Рис.3.3 Структура механізму державного управління забезпеченням економічної безпеки України

На думку науковців, необхідно доопрацювати у вищезазначеній системі такі елементи, як : політика, інструменти, нормативне забезпечення (рисунок 3.3).

Модифікація таких головних складових часток механізму державного управління забезпечення економічної безпеки України дозволить підвищити рівень економічної безпеки України.

Прогнозування та планування охоплюють наступні інструменти: стратегічне планування, стратегічне моделювання. За допомогою постійного спостереження рівня економічної безпеки України можна забезпечити відомства державної влади країни оперативною інформацією про ситуацію економічної безпеки та про можливі ризики для економіки держави, перевіряти стан таких небезпек.

Треба також досліджувати існуючі загрози економічної безпеки України, тому що вони є тими факторами, які на сьогодні затрудняють реалізацію національних економічних інтересів, що тим самим викликає перешкоди для стабільного та ефективного розвитку економіки України. В основному саме початку внутрішніх загроз є фундаментальною рисою для виникнення зовнішніх небезпек, на які необхідно спрямувати механізм державного управління забезпеченням економічної безпеки.

До головних внутрішніх загроз належать : нестача чітко сформульованої державної соціально-економічної політики; примітивність, нескоординованість та незбалансованість дій суб'єктів розподільчої сфери економіки; втрата державою статусу індустріально-технологічної країни; незакінченість економічних перетворень та слабе місце нормативно-правової бази; поглиблення майнового поділу суспільства; територіальна виділення рівня соціального та економічного розвитку регіонів.

До головних зовнішніх загроз економічній безпеці держави можна віднести :

- ✓ Надмірну «відкритість» національної економіки за відсутності належної економічної політики, яка знижує економічну самостійність держави;
- ✓ Неоколоніальний образ імпорту різноманітних видів стратегічного призначення, а саме продовольства та сировинної спрямованості українського експорту;
- ✓ Поганий валютний та експортний контроль та неупорядкованість митного кордону;
- ✓ Примітивність транспортної інфраструктури експортно-імпортних дій;
- ✓ Гарний рівень зовнішнього боргу [52].

Зважаючи на вищенаведені загрози, треба впровадити шляхи мінімізації загроз економічній безпеці України. До головних можна віднести:

- ✓ Підвищення добробуту населення;
- ✓ Розвиток нормативно-правового забезпечення;
- ✓ Зниження розшарування між доходами різних рівнів населення;
- ✓ Реформа позиції інших країн світу до України як «сировинного придатку»;
- ✓ Поглиблення децентралізації влади , для розвитку регіонів;

- ✓ Спостереження з боку країни за імпортом та експортом продукції держави;
- ✓ Розвиток транспортної інфраструктури та скорочення зовнішнього боргу.

Таким чином, можна зробити висновки про те, що головні складові частки механізму державного управління забезпеченням економічної безпеки містять багаторівневу, складну систему, яка, у свою чергу, тримає економічну безпеку держави на належному рівні, а саме дозволяє досягнути ефективності в усіх важливих сферах економіки, тим самим підвищуючи добробут населення держави. Усі складники механізму державного управління є системою засобів, завдяки яким забезпечується результативне управління в політичній, соціальній, економічній та інших структурах. Також можна вважати, що врахування шляхів мінімізації загроз економічній безпеці України дозволить інтегрувати економіку у світове товариство та зафіксувати свої позиції на міжнародній арені.

Висновки до розділу 3

Наголошено, що стратегічною метою реалізації державної регіональної політики є створення умов для динамічного, збалансованого розвитку регіонів України з метою забезпечення соціальної та економічної єдності держави, підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів, активізації економічної діяльності, підвищення рівня життя населення, додержання гарантованих державою соціальних та інших стандартів для кожного громадянина незалежно від місця проживання. Стратегічне бачення регіонального розвитку та країни в цілому полягає в розв'язанні існуючих проблем шляхом використання внутрішніх та зовнішніх можливостей регіонів та територій і є результатом стратегічного спрямування державної регіональної політики. Стратегія економічної безпеки є відносно постійною складовою політики економічної безпеки і передбачає визначення мети і

завдань системи забезпечення національної економічної безпеки, напрямів їх вирішення, а також форм і способів застосування відповідних сил і засобів, можливість їх перегрупування, створення необхідних резервів для нейтралізації та локалізації можливих загроз.

Обґрунтовано механізм забезпечення економічної безпеки регіонів України, основними елементами якого є методи (економічні, адміністративні, організаційні, соціально-психологічні, інформаційні, нормативно-правові), інструменти (технології, програми) управління, нормативно-правове та інституціональне забезпечення (державний та регіональний рівні).

Встановлено доцільність реалізації запропонованого механізму при розробці програм економічного розвитку регіонів, що забезпечить цілеспрямований управлінський вплив влади на соціально-економічні процеси з метою реалізації стратегічного вибору забезпечення економічної безпеки регіонів та національної економіки в цілому. Головні складові частки механізму державного управління забезпеченням економічної безпеки містять багаторівневу, складну систему, яка, у свою чергу, тримає економічну безпеку держави на належному рівні, а саме дозволяє досягнути ефективності в усіх важливих сферах економіки, тим самим підвищуючи добробут населення держави. Усі складники механізму державного управління є системою засобів, завдяки яким забезпечується результативне управління в політичній, соціальній, економічній та інших структурах. Також можна вважати, що врахування шляхів мінімізації загроз економічній безпеці України дозволить інтегрувати економіку у світове товариство та зафіксувати свої позиції на міжнародній арені.

Якщо застосувати таку послідовність як: удосконалення методологічних та організаційних підходів до державного регулювання; управління розробкою регіонального розвитку та фінансова підтримка його програм; посилення можливості фінансування місцевих бюджетів; ыстотне посилення становища фінансових регіональних інститутів, з наміром

накопичення фінансових ресурсів; удосконалення процесу розподілу субвенцій з державного бюджету на розвиток економіки регіонів України.

Тоді настане посилення конкурентоспроможності та безпеки регіонів, а вона вплине на зміцнення економічної безпеки України.

ВИСНОВКИ

Узагальнення теоретичних положень щодо трактування поняття економічної безпеки на регіональному рівні дало змогу його уточнити та розглянути як властивість соціально-економічної системи регіону, що відображає здатність забезпечувати його стабільність, стійкість та подальший економічний розвиток, а також конкурентоспроможність, рівень економічної незалежності в умовах дестабілізуючого впливу загроз різного виду, децентралізації управління та забезпечення економічної безпеки національної економіки в цілому. Економічна безпека визначається за системою показників, які дозволяють порівнювати рівень економічної безпеки досліджуваного регіону з іншими регіонами.

Запропоновано модель системи управління економічною безпекою на регіональному рівні з виокремленням таких взаємопов'язаних підсистем: керуючої (суб'єкт управління), керованої (об'єкт управління) та механізму забезпечення економічної безпеки регіону, через який функціонують та взаємодіють керована та керуючі підсистеми економічної безпеки регіону. Такий підхід дозволив підвищити якість, оперативність і достовірність моніторингу параметрів економічної безпеки регіонів, прогнозувати забезпечення економічної безпеки національної економіки через її регіональну компоненту.

За результатами оцінки соціально-економічного розвитку регіонів України за наступними напрямками: економічна та соціальна згуртованість; економічна ефективність; інвестиційно-інноваційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця; фінансова самодостатність; розвиток малого та середнього підприємництва; ефективність ринку праці; розвиток інфраструктури; відновлювана енергетика та енергоефективність; доступність та якість послуг у сфері освіти; доступність та якість послуг у сфері охорони здоров'я; соціальний захист та безпека; національне природокористування та якість довкілля .

Аналіз економічного розвитку регіонів України та оцінка стану їх економічної безпеки показують, що існуючі ризики та загрози мають виражений регіональний характер. Вони диференційовані за глибиною політичної та економічної кризи, рівнем безробіття, заборгованості із заробітної плати, соціальних виплат тощо. Вирішенню багатьох проблем перешкоджають недосконалі і неефективні податкова й бюджетна системи, велика кількість необґрунтованих митних та інших пільг.

Проведена діагностика економічної безпеки регіонів за основними параметрами соціально-економічного розвитку дала змогу визначити що Донецька область це регіон з критичним рівнем економічної безпеки. Це свідчить про низьку ефективність реалізації функцій місцевої влади щодо зміцнення економічної безпеки та формування конкурентних переваг економіки регіону, а також посилює необхідність розроблення дієвої політики зміцнення економічної безпеки регіону та його конкурентоспроможності.

До переліку ключових загроз економічній безпеці України можна віднести: 1) політична нестабільність; 2) правовий захист (низький рівень правової безпеки); 3) зростання рівня економічних злочинів; 4) руйнування промислового потенціалу; 5) завершений цикл взаємозв'язків групи загроз; 6) погіршення економічної стійкості; 7) погіршення стану природного середовища; 8) погіршення рівня життя; 9) міграція.

Обґрунтовано механізм забезпечення економічної безпеки регіонів України, основними елементами якого є методи (економічні, адміністративні, організаційні, соціально-психологічні, інформаційні, нормативно-правові), інструменти (технології, програми) управління, нормативно-правове та інституціональне забезпечення (державний та регіональний рівні).

Встановлено доцільність реалізації запропонованого механізму при розробці програм економічного розвитку регіонів, що забезпечить цілеспрямований управлінський вплив влади на соціально-економічні процеси з метою реалізації стратегічного вибору забезпечення економічної безпеки регіонів та національної економіки в цілому.

Список використаних джерел

1. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: [монографія] / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько. – К.: НІСД. – 1997. – 144с.
2. Пастернак – Таранушенко Г.А. Економічна безпека держави. Методологія забезпечення : Монографія. – к.: Київський економічний інститут менеджменту, 2003. – 320с.
3. Савин Н.А. Некоторые аспекты экономической безопасности России / В.А. Савин // Международный бизнес России. – 1995. - № 9., с. 22-26, с. 23.
4. Бурхальцев Д.Д. Державні механізми управління макроекономічною безпекою України / Д.Д. Бурхальцева // Актуальні проблеми економіки. – 2010.- № 11 (113). – с. 29-37, с. 29.
5. Абалкин И.И. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражения / Л.И. Абалкин // Вопросы экономики. – 1994. - № 12. – с. 4-13., с. 5.
6. Моисеев С. Terra incognita : глобализация финансовых рынков / С. Моисеев, К. Михайленко // Вопросы экономики. - № 6. – 2005.
7. Управління фінансово-економічною безпекою держави та шляхи запобігання зовнішнім і внутрішнім загрозам: монографія/ А.В Балабаниць, О.І. Гапонюк, М.О. Горбашевська, Л.А. Кислова, В.Я. Омельченко, Л.В. Семкова, В.М. Мацука, К.В. Осипенко, Ф.Л. Перепадя. М., 2020. 223 с. URL:

http://91.250.23.215/jspui/bitstream/123456789/1746/1/upravlinnia_finansovo-ekonomichnoiu.pdf (дата звернення: 01.12.2021).

8. Система економічної безпеки держави / [Підзаг. ред. д. е. н. , проф., заслуж. екон. України А.І. Сухорукова] / Національний інститут проблем міжнародної безпеки при РНБО України. – к. : ВД «Стилос» , 2009. – 685с. – с. 17.

9. Ревак О.І. Механізм забезпечення фінансової безпеки України : Теоретичний аспект / О.І. Ревак // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. – 2009. - № 2. – с. 1-10.

10. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізм забезпечення) / О.І. Барановський. – к. : Київв. нац. торг. – екон. ун-т. 2004 – 759с.

11. Мойсеєнко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : навч. Посібник / І.П. Мойсеєнко , О.М. Марченко. – Львів: Видавництво ЛДУВС, 2011. – 380с., с. 28.

12. Бондаренко О.О. Фін-ек. Безпека підприємства : Теоретичний та практичний аспекти / О.О. Бондаренко , В.А. Сухецький // Ефективна економіка. – 2014. - № 10. – Режим доступу : <http://www.tconomy.nauka.com.ua/?op=122=3580>.

13. Мойсеєнко І.П. Механізм управління фін-екон. безпекою підприємства [Текст] / І.П. Мойсеєнко, О.О. Шолок // Науковий вісник НЛТУ України : збірник науково-технічних праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2011. – Вид. 21.02. – с. 141-146, с. 145.

14. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України// Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 р. [Електронний ресурс]-Режим доступу: [http://www.me.gov.ua/Dokuments/List?](http://www.me.gov.ua/Dokuments/List?iang=ukUA&tag=MetodichniRekomendatsi)

iang=ukUA&tag=MetodichniRekomendatsi

15. Мирончук В.М. Оцінка рівня

фінансової безпеки в Україні/В.М.Мирончук, Ю.М.Паночишин//Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світве господарство.-2017.-Вип.13(2).-С.31-34.

16. Регіональна політика: правове регулювання.Світовий та український досвід/ за заг.ред.Р.Ткачука.-К.: Леста,2010.-224с.

17. Ладюк О.Д. Фінансова безпека: характеристика складників/О.Д.Ладюк // Ефективна економіка.-2016.-№11.

18. Білоусов Є.М. Глобалізаційні виклики та їх подолання в контексті забезпечення економічної безпеки держави.

19. Міжнародне безпекове середовище : виклики і загрози національній безпеці України. / За загальною ред. К.А. Кононенка // Аналітична доповідь. к. : НІСД, 2013. – 64с.

20. Дронь Є.В. Трудова міграція в Україні : Соціально-економічні наслідки / Є.В. Дронь // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. – Спец. вип.: у 3т. Соціально-трудова відносини : Теорія та практика. – к КНЕУ, 2010. – с. 75-84.

21. Ефективність соціально-економічного розвитку та економічна безпека регіону (на прикладі Закарпатської області) аналіт. доп. / А.У. Сухоруков, Ю.М. Харазішвілі. – к. : НІСД, 2013. – 32с.

22. Євдокименко В.К. Функції регіонального управління економікою: глобалізаційний вимір: [монографія] / В.К. Євдокименко. – Чернівці : Прут ,2006. – 272с.

23. Система економічної безпеки держави / Під заг. ред. д. е. н., проф. Сухорукова А.І. / Національний інститут проблем міжнародної безпеки при РНБО України. – к.: ВД «Стилос» , 2009. – 685с.

24. Варналій З.С. Економічна безпека України : проблеми та пріоритети зміцнення : [монографія] / З.С. Варналій, Д.Д. Буркальцева, О.С. Саєнко. – Знання України, 2011. – 299с.
25. Стратегічні пріоритети детінізації економіки України у системі економічної безпеки : макро- та мікро-мір : [монографія] / [О. Черевка, І. Мігус, В. Шпильовий, С.Фімерта ін.]; за ред. О. Черевка. – Черкаси, 2014. – 442с.
26. GR- та PR-менеджмент в контексті економічної безпеки : [монографія] / [І. Мігус, В. Шпильовий, С. Фімяр та ін.] , за ред. І. Мігус. – Черкаси, 2014. – 276с.
27. Сухоруков А. Теоретико-методологічний підхід до інтегральної оцінки ті регулювання рівня економічної безпеки держави / А.Сухоруков, Ю. Харазішвілі // Банковська справа. – 2011. - № 4. – с. 13-32.
28. Мацука В.М. Синергетичне управління фінансово-економічною безпекою регіону. Синергетичні драйвери розвитку обліку, податкового аудиту та бізнес-аналітики: збірник тез за матеріалами Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Ірпінь, 14-15 квітня 2021 року). Ірпінь: Університет ДФС України, 2021. с. 554-559.
29. Шлемко В.Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: Монографія / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. - К.: НІСД, 1997.- 144 с.
30. Мартиненко В. В. Теоретико-методичні засади оцінки економічної безпеки національної економіки / В. В. Мартиненко. // Економічний простір. - 2015. - N93.- 131-140.
31. Мацука В.М. Механізм забезпечення фінансової безпеки держави. Актуальні проблеми науки та освіти: матеріали XXII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ (Маріуполь, 7 лютого 2020 р.). Маріуполь: МДУ, 2020. С. 32-34.

32. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України (за акад. НАН України Пирожкова С.1.) - К.: НПМБ, 2003.-46 с.
33. Терехов Є. Економічна безпека держави та можливості її вимірювання / Свген Терехов. // Економічний аналіз.-2012.-№11.-С. 160-165.
34. Гбур З. В. Методи та принципи державного управління економічною безпекою //Молодий вчений. 2017. Вип. 10 (50). С. 760-764.
35. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: Програма економічних реформ на 2010-2014 роки Президента України від 02.06.2010р. URL: <http://president.gov.ua>.
36. Перспективи економіки України в умовах глобальної макроекономічної нестабільності. К. : НІСД, 2012.43 с.
37. Тульчинський Р.В. Засади стратегічного управління економічною безпекою регіонів / Р.В. Тульчинський //Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» : зб. наук. праць. - Київ : НТУУ «КПІ», 2017. -№ 14.- Режим доступу <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/108741/103687>(DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.14.2017.108741>)
38. Мартиненко В. В. Формування стратегічних пріоритетів зміцнення економічної безпеки національної економіки України / В. В. Мартиненко // Актуальні проблеми економіки. - 2015.-№ 5. - С. 133-143.- Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2015-518
39. Національна безпека України: стратегічні пріоритети та шляхи їх реалізації: матеріали «круглого столу» / За заг. ред. О.В. Литвиненка. -К.: НІСД. 2011.-64 с.
40. Білик Р. Р. Механізми та інструменти забезпечення економічної безпеки регіонів України в процесі децентралізації / Р. Р. Білик // Бізнес Інформ.

- 2015.-№ 9. -С. 67-72.- Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRNbinf_2015_9_11
41. Звіт про конкурентоспроможність України 2009. Назустріч економічному зростанню та процвітанню.-К.: Фонд «Ефективне управління»,2009.-230 с.
42. The Global Competitiveness Report 2010-2011. Klaus Schwab,World Economic Forum.-Geneva,2010
- 43.Платіжний баланс і зовнішній борг України.2010 рік. К.,2011.-С.78.
- 44.Геєць В. Макроекономічна оцінка грошово-кредитної та валютно-курсової політики України до і під час фінансової кризи/В.Геєць //Економіка України.-2009.-№2.-С.21-23.
45. Статегічний збірник України за 2020р / відпов. За вип. О.А. Вишневська; за ред. І. Жук. – к.: Державна Служба статистики України, 2020. – 240с.
46. Словник з регіональної політики [Електронний ресурс].
47. Собкевич О.В., Шевченко А.В. Перспективи інноваційного , науково-технічного і виробничого співробітництва України з ЄС в умовах дотримання нац-их економ. інтересів // Наук. записи ін.-ту законодавства Верх. Ради України. – 2015. - №3. – с. 100-108.
48. Акімова Л. М. Етапи становлення економічної безпеки держави: зарубіжний та вітчизняний досвід/ Л. М.Акімова // Державне управління: удосконалення та розвиток : електрон. наук. фак. вид. – 2016. - №8. - Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1246> [Akimova L. M. Etapy stanovlennia ekonomichnoi bezpek y derzhavy: zarubizhnyi ta vitchyzniani dosvid / L. M. Lkimova// Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok: elektron. nauk. fakh. vyd. - 2016.-№ 8. -Rezhym dostupu: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&7=1246>].

49. Авер'янов В. Б. Державне управління в Україні навч. посіб. / В. Б. Авер'янов. Київ, 1999. - 266 с. [Averianov V. B. Derzhavne upravlinnia v Ukraini: navch. posib./ V. B. Averianov. - Kyiv, 1999. -266 s.].
50. Бакуменко В. Д. Виявлення комплексу проблем державного управління процесами європейської та євроатлантичної інтеграції України, розробка пропозицій щодо вдосконалення системи державного управління цими процесами / В. Д. Бакуменко, Д. О. Безносенко. - Київ: НАДУ ; Центр навчання і дослідж. з європ. та євроатл. інтеграції України. - 41с. [Bakumenko V. D. Vyivlennia kompleksu problem derzhavnoho upravlinnia protsesamy yevropeiskoi ta yevroatlantychnoi intehratsii Ukrainy, rozrobka propozytsii shchodo vdoskonalennia systemy derzhavnoho upravlinnia tsymy protsesamy / V. D. Bakumenko, D. O. Beznosenko. Kyiv: NADU; Tsentri navchannia i doslidzh.z yevrop. ta yevroatlant. intehratsii Ukrainy. 41 s.]
51. Акімова Л. М. Концептуальні засади розробки механізму державного управління забезпеченням економічної безпеки держави Л. М. Акімова // Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ : зб, тез доп. ІІ Всеукр. наук.-практ. конф.. 19 квіт. 2018 ., м. Херсон. Херсон: ХДАУ, 2018. -С, 166-169 [Akimova L. M. Kontseptualni zasady rozrobky mekhanizmu derzhavnoho upravlinnia zabezpechenniam ekonomichnoi bezpeky derzhavy/L. M. Akimova // Publichne upravlinnia taa administruvannia u protsesakh ekonomichnykh reform: zb. tez dop. II Vseukr. nauk.-prakt. konf, 19 kvit. 2018г., m. Kherson.-Kherson: KHDAU, 2018.-S. 166-169].
52. Якименко О. Г. Механізми державного управління економічною безпекою в умовах інноваційного розвитку України / О. Г. Якименко / Державне управління: удосконалення та розвиток : електрон. наук. фах. вид. www.dy.nayka.com.ua/?op=D&z=637 [Yakymenko O. H. Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu umovakh innovatsiinoho rozvytku Ukrainy/ O. H. Yakymenko // Derzhavne upravlinnia: udoskoalennia ta

rozvytok : elektron. nauk. fakh. vyd. -2012. No 10. Rezhym dostupu :
<http://www.dy.nayka.com.ua/?op-1&7 637>].